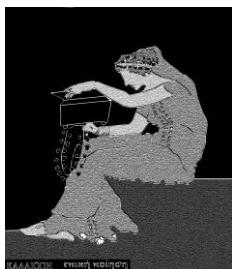
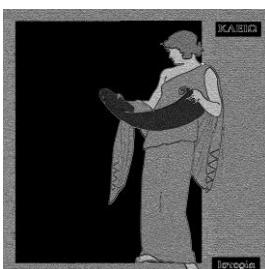

Οι πάνσοφες

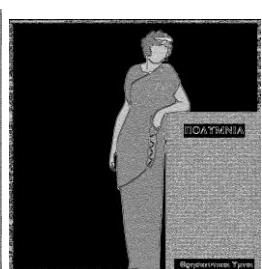
Καλλιόπη

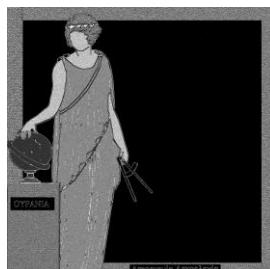
Κλειώ

Πολύμνια

Ουρανία

Η πρώτη των Μουσών **Καλλιόπη** (καλόν ἔπος) είναι Μούσα του ηρωϊκού ἔπους, η καλλιφωνος καὶ καλλιεπής · ητορική, δι' ἡς καὶ πολιτεύονται καὶ δήμοις προσφωνοῦσιν ((+αναφερομένης της φιλοσοφίας και πάσης επιστήμης, του «πολιτικού» και του «βασιλικού»)). Συμβολίζεται με βιβλίο/πίνακα, πάπυρο, γραφίδα, κιβώτιο παπύρων, στεφάνι δάφνινο, αλλά και με λύρα.

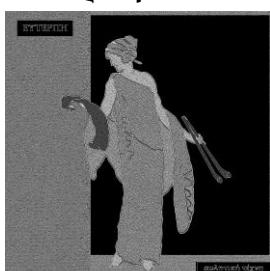
Η **Κλειώ** (κλείουσα=δοξάζουσα) είναι η Μούσα της Ιστορίας (+αναφερομένων του ἔπους, της ορητορικής, εγκωμίων, μαντοσύνης, «φιλότιμου»). Συμβολίζεται με βιβλίο/πίνακα, πάπυρο, κιβώτιο παπύρων, κιθάρα.

Η **Πολύμνια** (πολυύμνητος ἀρετὴ ἢ μᾶλλον ἵσως ἢ πολλοὺς ὑμνοῦσα) είναι η Μούσα των ιερών ύμνων, της μιμικής (+αναφερομένων της γεωμετρίας, γεωργίας, όρχησης, ιστορίας, της λύρας, του «φιλομαθούς» και του «μνημονικού της ψυχῆς»). Συνήθως σοβαρή, σε διαλογισμό, χωρίς σύμβολο.

Η **Ουρανία** (ουρανός) είναι η Μούσα της αστρολογίας/αστρονομίας, ἡ περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὴν τῶν ὅλων φύσιν ἐπιστήμη, τὸν γὰρ ὅλον κόσμον οὐρανὸν ἐκάλουν οἱ παλαιοί (+αναφερόμενου του ἔπους). Συμβολίζεται με την ουράνια σφαίρα και διαβήτη.

Οι λυρικές

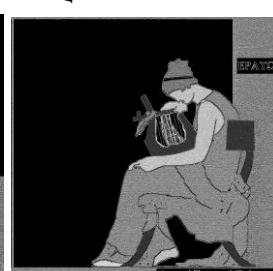
Ευτέρπη

Τερψιχόρη

Ερατώ

Η **Ευτέρπη** (ευ τέρπω) είναι η Μούσα της αυλητικής (+αναφερομένων της ορητορικής, της «περί φύσιν αλήθειας», του τραγικού χορού). Συμβολίζεται με διπλό αυλό.

Η **Τερψιχόρη** (τέρπω, χορός) είναι Μούσα του χορού (+αναφερομένων της λυρικής ποίησης, κιθαρωδίας, αυλών, παιδιάς, λύρας, ψαλτηρίου). Συμβολίζεται με λύρα και πλήκτρο.

Η **Ερατώ** (έρως) είναι Μούσα του Υμεναίου και της ερωτικής ποίησης («κατασβένοντα το μανικόν της ηδονής και το οιστρώδες», +αναφερομένης όρχησης, κυμβάλων και ύμνων αθανάτων). Συμβολίζεται με τη λύρα.

Οι θεατρικές

Μελπομένη

Θάλεια

Η **Μελπομένη** (μέλπουσα) είναι η Μούσα της τραγωδίας. Συμβολίζεται με τραγική μάσκα, κοθόρονυς, ξίφος, στεφάνι αμπέλου. Της αποδίδεται η εύρεση της βάρβιτου. Η **Θάλεια** (αφθονία, ευωχία, στο έπος συμποσιακή) είναι η Μούσα της Κωμωδίας (+ αναφέρουν την φυτουργία, γεωργίαν καὶ τὴν περὶ τὰ φυτὰ πραγματείαν, βουκολική ποίηση, το «κοινωνικό» και «συμποτικό»). Συμβολίζεται με κωμική μάσκα, γκλίτσα, στεφάνι κισσού.

Τα παιδιά των Μουσών

Παρόλο που αναφέρονται και ως παρθένες,¹ αρκετές σημαντικές προσωπικότητες της αρχαίας μυθολογίας (τουλάχιστον 14) συχνά της βόρειας Ελλάδας, αναφέρονται ως τέκνα των Μουσών.

1. Ο μέγας **Ορφεύς** (πάντων μέγιστον ἀνθρώπων ἐν τῇ κιθαρῳδικῇ τέχνῃ γενόμενον) ήταν παιδί της Καλλιόπης και του Οιάγρου γιού του Πίερου, ή του Απόλλωνα.²
2. Ο **Λίνος**, μεγάλος επίσης μουσικός που αναφέρεται και από τον Ομηρο (Ιλ. Σ, 570), ήταν παιδί της Ουρανίας και του Ερμή, ή του Απόλλωνα ή του Αμφιμάρου του Ποσειδώνος.³ Ο Λίνος ωστόσο αναφέρεται και ως παιδί της Καλλιόπης, ή της Τερψιχόρης, από τον Απόλλωνα, επίσης.

¹ Πχ. Διόδωρος 4, 7 4: παρθένους δ' αὐτὰς οἱ πλεῖστοι [γεγονέναι] μυθολογοῦσι διὰ τὸ τὰς κατὰ τὴν παιδείαν ἀρετὰς ἀφθόρους δοκεῖν εἶναι.

² Απολλώνιος Ρόδιος Αργοναυτικά 1, 223 κεξ. Πρῶτά νυν Ὄρφηος μνησώμεθα, τόν . ἀ ποτ' αὐτή Καλλιόπη Θρήικι φατίζεται εὐνηθεῖσα Οιάγρῳ σκοπιῆς Πιμπληίδος ἄγχι τεκέσθαι. αὐτὰρ τόνγ' ἐνέπουσιν ἀτειρέας οὔρεσι πέτρας θέλξαι ἀοιδάνων ἐνοπῇ ποταμῶν τε . ἔεθρα· φηγοὶ δ' ἀγριάδες κείνης ἔτι σήματα μολπῆς ἀκτῇ Θρηικῇ Ζώνης ἐπὶ τηλεθόωσαι ἔξείης στιχώσιν ἐπήτριμοι, ἀς ὅγ' ἐπιπρό θελγομένας φόρμιγγι κατήγαγε Πιερίθεν. Ὄρφέα μὲν δὴ τοῖον ἐών ἐπαρωγὸν ἀέθλων Αἰσονίδης Χείρωνος ἐφημοσύνησι πιθήσας δέξατο, Πιερίη Βιστωνίδι κοιρανέοντα.

³ Πλαυσανίας 9 29 τὴν δὲ θεῖαν ἐρχομένων πρὸς τὸ ἄλσος ἐστιν εἰκὼν Εὐφήμης ἐπειργασμένη λίθῳ· τροφὸν δὲ εἶναι τὴν Εὐφήμην λέγουσι τῶν Μουσῶν. ταύτης τε οὖν εἰκὼν καὶ μετ' αὐτὴν Λίνος ἐστὶν ἐν πέτρᾳ μικρῷ σπηλαίου τρόπον εἰργασμένῃ· τούτῳ κατὰ ἔτος ἐκαστον πρὸ τῆς θυσίας τῶν Μουσῶν ἐναγίζουσι. λέγεται δὲ ὁ Λίνος οὗτος παῖς μὲν Οὐρανίας εἴη καὶ Ἀμφιμάρου τοῦ Ποσειδῶνος, μεγίστην δὲ τῶν τε ἐφ' αὐτοῦ καὶ ὅσοι πρότερον ἐγένοντο λάβοι δόξαν ἐπὶ μουσικῇ, καὶ ως Ἀπόλλων ἀποκτείνειν αὐτὸν ἐξισούμενον κατὰ τὴν ὥδην. ἀποθανόντος δὲ τοῦ Λίνου τὸ ἐπ' αὐτῷ πένθος διῆλθεν ἄρα καὶ ἄχρι τῆς βαρβάρου πάσης, ως καὶ Αἰγύπτιοις ἄσμα γενέσθαι Λίνον· καλούσι δὲ τὸ ἄσμα Αἰγύπτιοι τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ Μανέρων. οἱ δὲ Ελλησιν ἐπη ποιήσαντες, "Ομηρος μέν, ἄτε ἄσμα Ἐλλησιν ὃν ἐπιστάμενος τοῦ Λίνου τὰ

3. Ο **Υάκινθος** ήταν παιδί της Κλειούς και Πιέρου, αλλά παιδιά της αναφέρονται και οι
4. **Υμέναιος** και
5. **Ιάλεμος**, από τον Μάγνητα. Ο Υμέναιος αναφέρεται και ως παιδί της Ουρανίας.
6. Ο **Ρήσος** ήταν παιδί της Ευτέρπης και του Στρυμόνα, ή της Καλλιόπης ή της Τερψιχόρης.
7. Παιδί της Τερψιχόρης αναφέρεται και ο **Μέλπος**, από τον Λίνο, ή τον Λάρωνα.
8. Οι **Κορύβαντες** ήταν παιδιά της Θάλειας και του Απόλλωνα.
9. Η Θάλεια θεωρείται και μητέρα του **Παλαίφατου**.
10. Οι **Σειρήνες** ήταν κόρες της Μελπομένης και του Αχελώου.
11. Η Μελπομένη θεωρείται η μητέρα του **Θάμνου**,
12. ή του **Μέλπου** από τον Λίνο ή τον Λάρωνα.
13. Η Πολύμνια αναφέρεται ως μητέρα του **Τριπτόλεμου** από τον Κελεό ή τον Χείμαρρο. Ἐρατώ ἐρασθῆναι μὲν Ὑακίνθου, τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ μηδενός, μηδ' νιὸν γενέσθαι αὐτῶν.
14. Σύμφωνα με άλλη παράδοση, η Ερατώ ήταν μητέρα του **Θάμνου**, από τον Αέθλιο ή τον Φιλάμωνα.

Περί των παλιότερων Μουσών.

Από μεταγενέστερους του Ησίοδου μαθαίνουμε ότι προϋπήρξαν των Εννέα Μουσών τρεις τουλάχιστον παλιότερες Μούσες: η Μελέτη, η Μνήμη (πιθανότατα η μητέρα των Μουσών Μνημοσύνη) και η Αοιδή, γεγονός που ανάγει την ύπαρξη των γυναικείων θεοτήτων της Τέχνης ακόμη παλιότερα. Υπάρχουν και άλλες παραδόσεις που αναφέρουν Μούσες παλιότερες ή τοπικές, με άλλα ονόματα, άλλους γονείς και άλλον αριθμό, που ωστόσο αποτελούν μεμονωμένους αδύνατους κρίκους μέσα στην κεντρική, βαθειά φιλαράκη παράδοση που διέσωσε ο Ησίοδος.⁴

παθήματα, ἐπὶ τοῦ Ἀχιλλέως ἔφη τῇ ἀσπίδι ἄλλα τε ἐργάσασθαι τὸν Ἡφαιστὸν καὶ κιθαρῳδὸν παῖδα ἄδοντα τὰ ἐς Λίνον·

τοῖσι δ' ἐνὶ μέσσοισι πάις φόρμιγγι λιγείη
ἰμερόν κιθάριζε, Λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδεν·

⁴ Πχ. Διόδωρος 4, 7, Αλκμάν απ. 67, Πλούταρχος, Συμποσ. 9, 14.

Παυσανίας, 9, 29, 4: οἱ δὲ τοῦ Ἀλωέως παῖδες ἀριθμόν τε Μούσας ἐνόμισαν εἶναι τρεῖς καὶ ὀνόματα αὐταῖς ἔθεντο Μελέτην καὶ Μνήμην καὶ Ἀοιδήν.

Μίμνερμος (F 13 Bgk) φησὶν ἐν τῷ προοιμίῳ θυγατέρας Οὐρανοῦ τὰς ἀρχαιοτέρας Μούσας, τούτων δὲ ἄλλας νεωτέρας εἶναι Διός παῖδας.

Υστερο ελληνιστικά ψηφιδωπό από την Ηλιδα με τα σύμβολα των Μουσών, του Απόλλωνα και της Μνημοσύνης: ο Απόλλων με λύρα, η Καλλιόπη με πινακίδα, η Ουρανία με ουράνια σφαίρα, η σκεπτόμενη Πολύμνια χωρίς σύμβολο, η Ερατώ και Η Τερψιχόρη με λύρες, η Μελπομένη και η Θάλεια με θεατρικές μάσκες, η Ευτέρπη με αυλό, η Κλειώ με πάπαρο και η Μνημοσύνη με το όρος Πιερία.

Οσιρις και Διόνυσος

Μαθαίνουμε από τους νεώτερους⁵ ότι ο πανάρχαιος αιγύπτιος Οσιρις είχε και αυτός μία ακολουθία από γυναικείες θεότητες, μουσικές και «πεπαιδευμένες», «αυτές που οι Ελληνες ονομάζουν Μούσες». Ο Οσιρις ταυτίζεται από τον Ηρόδοτο με τον Διόνυσο,⁶ έναν θεό με τον οποίο έχουν επίσης σχέση οι Μούσες, επισημαίνοντας τον διττό του χαρακτήρα, τη σχέση του με τα θεατρικά μουσικά δρώμενα⁷, αλλά και τη «Μουσών μανία» του Πλάτωνα που «ενθέους ποιεί». Ο ίδιος μας πληροφορεί ότι οι θεοί

ελέγησαν τους ανθρώπους παραχωρώντας ως συγχορευτές και χορηγούς τον Απόλλωνα, τις Μούσες και έναν τρίτο (να θυμηθούμε) τον Διόνυσο...

θεὸς δὲ ἔφαμεν ἐλεοῦντας ἡμᾶς συγχορευτάς τε καὶ χορηγοὺς ἡμῖν δεδωκέναι τόν τε Ἀπόλλωνα καὶ Μούσας, καὶ δὴ καὶ τρίτον ἔφαμεν, εἰ μεμνήμεθα, Διόνυσον.

Πλάτων, Νόμοι 664

Τρίτη είναι η κατοχή και η μανία των Μουσών, που καταλαμβάνει την απαλή και ἀβατη ψυχή, την διεγείρει και την εκβακχεύει .... Οποιος χωρίς την μανία των Μουσών πλησιάσει την θύρα της ποίησης και πιστεύει ότι είναι ικανός ποιητής, είναι ατελής τόσο αυτός όσο και η ποίησή του ..

τρίτη δὲ ἀπὸ Μουσῶν κατοκωχή τε καὶ μανία, λαβοῦσα ἀπαλήν καὶ ἀβατὸν ψυχήν, ἐγείρουσα καὶ ἐκβακχεύουσα .... δ' ἂν ἀνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται, πεισθεὶς ώς ὅρα ἐκ τέχνης ίκανός ποιητής ἐσόμενος, ἀτελῆς αὐτός τε καὶ ἡ ποίησις ..

⁵ Διόδωρος Σικελιώτης 1, 18, 4

⁶ Ηρόδοτος 2 41, 2 144. Ενώ τον γιό του Ωρο τον ταυτίζει με τον Απόλλωνα: 2 144, 2, 156.

⁷ Πλάτων, Νόμοι 664, 672. Διόδωρος Σικελιώτης 1, 4, 4,4.

Βεβαίως και είναι στη φύση του ανθρώπου ο ρυθμός και η αρμονία, χάρισμα του Απόλλωνα, των Μουσών και του Διόνυσου

Οὐκοῦν καὶ ὅτι τὴν . υθμοῦ τε καὶ ἀρμονίας αἰσθησιν τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν ἐνδεδωκέναι τὴν ἀρχὴν ταύτην ἔφαμεν, Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Μούσας καὶ Διόνυσον θεῶν αἰτίους γεγονέναι

Πλάτων, Νόμοι 672

Το ίδιο ενθουσιάζει και η Μούσα .... Γιατί όλοι οι ποιητές των επών είναι σπουδαίοι και απαγγέλλουν ποιήματα όχι λόγω τεχνικής αλλά επειδή είναι κατεχόμενοι ἐνθεοί. Και οι σπουδαίοι μελοποιοί το ίδιο. Όπως οι κορυβαντιώντες ορχούνται χωρίς να είναι ἐμφρονες, το ίδιο και οι μελοποιοί δημιουργούν τραγούδια.

οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ ... πάντες γὰρ οἱ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ οὐκ ἐκ τέχνης ἀλλ᾽ ἐνθεοὶ ὄντες καὶ κατεχόμενοι πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοί οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ κορυβαντιώντες οὐκ ἐμφρονες ὄντες ὀρχούνται, οὕτω καὶ οἱ μελοποιοί οὐκ ἐμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν

Πλάτων Ιων 533

Οι λέξεις

Η ετυμολογία της λέξης Μούσα είναι αμφίβολη, θεωρείται πάντως ινδοευρωπαϊκής προέλευσης⁸. Από τη Μούσα δημιουργήθηκαν στη συνέχεια οι λέξεις μουσική, μουσείο, και όλα τους τα παραγόγα. Πιθανή είναι η προέλευση από το μῶσθαι (μώμαι, μώσις: αναζήτηση) που αναφέρει ο Πλάτων και άλλοι.¹⁰

⁸ Τέσσερα είδη θεϊκής μανίας κατά τον Πλάτωνα: μαντική (Απόλλων), τελεστική (Διόνυσος), ποιητική (Μούσες), Αφροδίτης και Ερωτος.

⁹ Ελληνική Μυθολογία, Οι Θεοί, Εκδοτική Αθηνών, 1986, σ. 261-267.

¹⁰ Πλάτων, Κρατύλος 406 τὰς δὲ "Μούσας" τε καὶ ὄλως τὴν μουσικὴν ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, ὡς ἔοικεν, καὶ τῆς ζητήσεώς τε καὶ φιλοσοφίας τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπωνόμασεν. Cornutus, De Natura deorum 14 κεξ. Λέγεται δ' ἐκ Μνημοσύνης γεννῆσαι τὰς Μούσας ὁ Ζεύς, ἐπειδὴ καὶ τῶν κατὰ παιδείαν μαθημάτων αὐτὸς εἰσιτηρητής ἐγένετο, ἢ διὰ μελέτης καὶ κατοχῆς ἀναλαμβάνεσθαι πέφυκε ὡς ἀναγκαιότατα πρὸς τὸ εὗ ζῆν ὄντα. καλούνται δὲ Μούσαι ἀπὸ τῆς μώσεως, τουτέστι ζητήσεως, καθὸ εἴρηται Scholia vetera στον Ησίοδο, Εργα και Ημέραι Προλεγόμενο, 3 κεξ. ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ Τὰς Μούσας ὀνομάσθαι λέγουσιν ἀπὸ τοῦ μῶσθαι τὸ ζητεῖν. ἐπειδὴ καὶ εἰσὶ παιδείας αἰτίαι πάσης. αὗτη δὲ ζητεῖν ηὔξηθη τοῖς ἀνθρώποις. διὰ τοῦτο Μούσας αὐτὰς ὡνόμασαν οἱ πρῶτοι τὰ ὀνόματα θέντες ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΕΤΖΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΟΥ ΗΣΙΟΔΟΥ Μούσαι] Παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ αἱ πάντα ζητοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῇ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ· ἡ αἱ παρὰ πάντων ζητούμεναι, αὗται γάρ εἰσιν αἱ γνώσεις. ἡ αἱ μαιοῦσαι ἐκτρέφουσαι τοῖς παιδεύμασιν' Άλλὰ Μούσα μέν ἐστιν ἡ διὰ παιδεύσεως γνώσις, οὐχ ἡ αὐτοφυῆς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις. Μούσα δὲ λέγεται, παρὰ τὸ ὑπὸ πάντων ἡ τῶν πλειόνων ζητεῖσθαι, ἡ παρὰ τὸ περὶ πολλῶν ζητεῖν, καὶ πολυπραγμονεῖν. οὔ.. Αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραὶ τε καὶ μερικώταται, καὶ οὐχ οἵα ἡ παρὰ τῷ θεῷ ἐνιαία τε καὶ ὀλόκληρος. Γεννῶνται δὲ αἱ παρὰ ήμιν αὗται γνώσεις αἱ Μούσαι ἐν τῇ Πιερίᾳ, τῷ τοῦ Διός, ἥγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ, τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τόπῳ. ἐνθα τὰ πίονα καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινούστατα · έουσι, τοῦ Διός ἐννέα ήμέρας μιγέντος τῇ Μνημοσύνῃ. τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος, καὶ μνημονεύσαντος, ἡ ἀνέγνω. Γεννηθεῖσαι δὲ αἱ γνώσεις αὗται ἐν τῇ τοιαύτῃ Πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὅρει, χορεύουσιν ἐν τῷ Ἐλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα Δία ὑμνοῦσαι. Τουτέστιν, ἐγγραφεῖσαι ταῖς βίβλοις ἐλίσσονται, καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κηρύττουσαι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον. νοῦν. Οὕτω τὸ τοῦ νοὸς οἰκητήριον ἐγὼ Πιερίαν καλῶ, τὰς βίβλους δὲ Ἐλικῶνα, ἐν αἷς περιχορεύουσιν αἱ Μούσαι γνώσεις καὶ τὰ συγγράμματα.

Μοῦσα: ἡ γνῶσις. ἀπὸ τοῦ μῶ, τὸ ζητῶ· ἐπειδὴ ἀπάσης παιδείας αὕτη τυγχάνει αἰτία. .... εἰσὶ δὲ πᾶσαι ἐννέα· ..... πολλὰς δὲ τὰς Μούσας ύπὸ τῶν θεολόγων παραδεδόσθαι, διότι πολὺ τὸ ποικίλον ἔχει τὰ μαθήματα καὶ παιδεύματα

Σούδα

Σύμφωνα με μία θεωρία, έχει την ίδια φύση με τη λέξη μύηση, επειδή οι Μούσες μυούν τους απαίδευτους. Άλλα και τα ονόματα των Μουσών παραπέμπουν στα χαρακτηριστικά τους:

1. η Κλειώ δοξάζει (κλέη), διὰ τὸ τὸν ἐκ τῆς ποιήσεως τῶν ἐγκωμιαζομένων ἔπαινον μέγα κλέος περιποιεῖν τοῖς ἔπαινον μένοις,
2. η Ευτέρπη τέρπει ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς ἀκροωμένους τοῖς ἀπὸ τῆς παιδείας ἀγαθοῖς,
3. η Θάλεια θάλλει, ἀπὸ τοῦ θάλλειν ἐπὶ πολλοὺς χρόνους τοὺς διὰ τῶν ποιημάτων ἐγκωμιαζομένους,
4. η Μελπομένη γιορτάζει με τραγούδι και χορό (μέλπει) ἀπὸ τῆς μελωδίας, δι' ἣς τοὺς ἀκούοντας ψυχαγωγεῖσθαι,
5. η Τερψιχόρη τέρπει, ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς ἀκροατὰς τοῖς ἐκ παιδείας περιγινομένοις ἀγαθοῖς,
6. η Ερατώ (έρως) ἀπὸ τοῦ τοὺς παιδευθέντας ποθεινοὺς και ἐπεράστους ἀποτελεῖν,
7. η Πολύμνια (ύμνοι) δ' ἀπὸ τοῦ διὰ πολλῆς ύμνησεως ἐπιφανεῖς κατασκευάζειν τοὺς διὰ τῶν ποιημάτων ἀπαθανατιζομένους τῇ δόξῃ,
8. η Ουρανία (ουρανός) από δ' ἀπὸ τοῦ τοὺς παιδευθέντας ὑπ' αὐτῆς ἐξαίρεσθαι πρὸς οὐρανόν,
9. η Καλλιόπη (καλή οψ) από ἀπὸ τοῦ καλὴν ὅπα προέσθαι, τοῦτο δ' ἐστὶ τῇ εὐεπείᾳ διάφορον οὖσαν ἀποδοχῆς τυγχάνειν ύπὸ τῶν ἀκούοντων.¹¹

¹¹ Βλ. πχ. Διόδωρος Σικελιώτης 4,7. Βλ. Και Cornutus, De Natura deorum 14 κεξ.

σύνεισι δὲ καὶ συγχορεύουσιν ἀλλήλαις πρὸς παράστασιν τοῦ τὰς ἀρετὰς ἀχωρίστους αὐτῶν καὶ ἀδιαζεύκτους εἶναι. περὶ δὲ τοὺς τῶν θεῶν ύμνους καὶ τὴν θεραπείαν κατασχολοῦνται μάλιστα, ἐπειδὴ στοιχείον παιδείας ἐστὶ τὸ ἀφορᾶν πρὸς τὸ θεῖον καὶ τοῦθ' ὑπόδειγμα τοῦ βίου ποιησαμένους ἀνὰ στόμα ἔχειν δεῖ. ἄλλως δὲ Κλειώ μὲν μία τῶν Μουσῶν ἐστιν ἀπὸ τοῦ κλέους τυγχάνειν τοὺς πεπαιδευμένους καὶ αὐτούς τε καὶ ἐτέρους κλεῖειν, Εὐτέρπη δὲ ἀπὸ τοῦ τὰς ὁμιλίας αὐτῶν ἐπιτερπεῖς καὶ ἀγωγοὺς εἶναι, Θάλεια δὲ ἦτοι διὰ τὸ θάλλειν αὐτῶν τὸν βίον ἢ διὰ τὸ ἔχειν αὐτούς καὶ τὴν συμποτικὴν ἀρετὴν ἐπιδεξίως καὶ εὐμούσως ἐν ταῖς θαλείαις ἀναστρεφομένους, Μελπομένη δὲ ἀπὸ τῆς μολπῆς γλυκείας τινὸς φωνῆς μετὰ μέλους οὔσης— μέλπονται γὰρ ύπὸ πάντων οἱ ἀγαθοὶ καὶ μέλπουσι καὶ αὐτοὶ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς πρὸ αὐτῶν γεγονότας—, Τερψιχόρη δὲ διὰ τὸ τέρπεσθαι καὶ χαίρειν αὐτούς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου ἢ διὰ τὸ καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρασθαι παρέχειν τέρψιν τοῖς προσπελάζουσιν αὐτοῖς, ἐνὸς στοιχείου πλεονάζοντος ἐν τῷ ὀνόματι, τάχα δὲ επεὶ καὶ χόρους ἵστασαν οἱ παλαιοὶ τοῖς θεοῖς, συντιθέντων αὐτοῖς τὰς ὥδας τῶν σοφωτάτων· ἡ δὲ Ερατώ πότερον ἀπὸ τοῦ ἔρωτος λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν τὴν περὶ πᾶν εἴδος φιλοσοφίας ἐπιστροφὴν παρίστησιν ἢ τῆς περὶ τὸ ἔρεσθαι καὶ ἀποκρίνεσθαι δυνάμεως ἐπίσκοπός ἐστιν, ὡς δὴ διαλεκτικῶν ὄντων τῶν σπουδαίων·
Πολύμνια δέ ἐστιν ἡ πολυύμνητος ἀρετὴ ἡ μᾶλλον ἵσως ἡ πολλοὺς ύμνοισα καὶ ὅσα περὶ τῶν προγενεστέρων ύμνειται παρειληφυῖα καὶ τῆς ἐκ τε ποιημάτων καὶ τῶν ἄλλων συγγραμμάτων ἴστοριας ἐπιμελουμένη. Οὐρανία δέ ἐστιν ἡ περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὴν τῶν ὄλων φύσιν ἐπιστήμη—τὸν γὰρ ὄλον κόσμον οὐρανὸν ἐκάλουν οἱ παλαιοί—, Καλλιόπη δὲ ἡ καλλίφωνος καὶ καλλιεπῆς · ητορική, δὲ ἡς καὶ πολιτεύονται καὶ δῆμοις προσφωνοῦσιν, ἄγοντες αὐτοὺς πειθοῖ καὶ οὐ βίᾳ ἐφ' ὅτι ἀν προαιρῶνται, δι' ἣν αἰτίαν ταύτην μάλιστά φησι βασιλεῦσιν ἄμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖν. ἀποδίδονται δὲ αὐταῖς ποικίλα ὅργανα, ἐμφαίνοντος ἐκάστου ὅτι ἡρμοσται καὶ σύμφωνος αὐτὸς ἔαυτῷ καὶ δύοιογούμενος ὁ τῶν ἀγαθῶν βίος ἐστί. συγχορεύει δὲ αὐταῖς ὁ Ἀπόλλων διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς μουσικῆς· παραδέδοται γὰρ καὶ οὗτος κιθαριστὴς δι' ἣν εἴσῃ μετ' ὀλίγον αἰτίαν. ἐν δὲ τοῖς ὅρεσί φασι χορεύειν, ἐπειδὴ χρείαν ἔχουσι τοῦ μονάζειν καὶ συνεχῶς εἰς τὴν ἐρημίαν ἀναχωρεῖν οἱ φιλομαθοῦντες, ἡς χωρὶς οὐδὲν σεμνὸν ἐξευρίσκεται

-ΠΟΙΗΤΕΣ ΚΑΙ ΒΑΡΔΟΙ-

Ομηρος

Επίκληση του ποιητή

Ιλιάς

Α 1 Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληιάδεω Ἀχιλῆος

Ιλιάδος Β 482-493 Ἐσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὄλύμπια δώματ' ἔχουσαι· ύμεις γὰρ θεαί ἐστε πάρεστέ τε ἵστε τε πάντα, ἡμεῖς δὲ κλέος οἴων ἀκούομεν οὐδέ τι ἴδμεν· οἱ τινες ἡγεμόνες Δαναῶν καὶ κοίρανοι ἥσαν· πληθὺν δὲ οὐκ ἄν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδὲ ὄνομήνω, οὐδὲ εἰ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἰσεν, φωνὴ δὲ ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἥτορ ἐνείη, εἰ μὴ Ὄλυμπιάδες Μοῦσαι Διὸς αἰγιόχοιο θυγατέρες μνησαίαθ' ὅσοι ὑπὸ Ἱλιον ἤλθον· ἀρχοὺς αὖτην ἐρέω νῆάς τε προπάσας.

Β 760 κεξ. Οὗτοι ἄρ' ἡγεμόνες Δαναῶν καὶ κοίρανοι ἥσαν· τίς τὰρ τῶν ὅχ' ἄριστος ἐην σύ μοι ἔννεπε Μοῦσα αὐτῶν ἥδεί πεποντα, οἱ ἄμα 'Ατρεΐδησιν ἔποντο.

Λ 218 Ἐσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὄλύμπια δώματ' ἔχουσαι ὃς τις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονος ἀντίον ἤλθεν ἢ αὐτῶν Τρώων ἡὲ κλειτῶν ἐπικούρων.

Π 112 Ἐσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὄλύμπια δώματ' ἔχουσαι, ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε νηυσὶν Ἀχαιῶν.

Οδύσσειας 1 1-2   "Ανδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ιερὸν πτολιέθρον ἔπερσε.

Κ.α.

Ο αριθμός των Μουσών

Οδύσσεια 24 59 κεξ. οἴκτρ' ὀλοφυρόμεναι, περὶ δὲ ἄμβροτα εῖματα ἔσσαν. Μοῦσαι δὲ ἔννέα πᾶσαι ἀμειβόμεναι ὅπι καλῇ θρήνεον· ἔνθα κεν οὖ τιν' ἀδάκρυτόν γένοησας Ἀργείων· τοῖον γὰρ ὑπώρορε Μοῦσα λίγεια. ἐπτὰ δὲ καὶ δέκα μὲν σε ὁμῶς νύκτας τε καὶ ἥμαρ κλαίομεν ἀθάνατοι τε θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι· ὀκτωκαιδεκάτη δὲ ἔδομεν πυρί·

Το τραγούδι των Μουσών

Ιλιάδος Α 601-604

"Ως τότε μὲν πρόπαν ἥμαρ ἐς ἡέλιον καταδύντα δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐσῆς, οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος ἦν ἔχ' Ἀπόλλων, Μουσάων θ' αἱ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὅπι καλῇ.

Κα.

Ο Μουσαγέτης Απόλλων

Ιλιάδος Α 601 κεξ. "Ως τότε μὲν πρόπαν ἥμαρ ἐς ἡέλιον καταδύντα δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐσῆς, οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος ἦν ἔχ' Ἀπόλλων, Μουσάων θ' αἱ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὅπι καλῇ.

κατὰ τὸν κομικόν. τούτου δὲ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ ἔννέα νύκτας λέγεται συγγενόμενος τῇ Μνημοσύνῃ ὁ Ζεὺς γεννῆσαι αὐτάς· καὶ γὰρ τῆς ἐν νυκτὶ ζητήσεως δεῖ πρὸς τὰ κατὰ παιδείαν· εὐφρόνην γοῦν οὐ δι' ἄλλο τι οἱ ποιηταὶ τὴν νύκτα ἐκάλεσαν, καὶ ὁ Ἐπίχαρμος αὐτίκα

αἴτε τι, φησί, ζατεῖ σοφόν τις, νυκτὸς ἐνθυμητέον,
καὶ

πάντα τὰ σπουδαῖα νυκτὸς μᾶλλον ἔξευρίσκεται.

[τινὲς δὲ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς ἔφασαν αὐτὰς φῦναι ως ἀρχαιότατον ἡγεῖσθαι τὸν περὶ τούτων λόγον δέοντος]. στεφανοῦνται δὲ φοίνικι, ως μὲν τινες νομίζουσιν, διὰ τὴν ὄμωνυμίαν, ἀπὸ τοῦ Φοινίκων δοκεῖν εὑρημα εἶναι τὰ γράμματα, ως δὲ εὐλογώτερόν ἐστιν ἔχειν, διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ εὔερνες καὶ ἀείζων καὶ δυσανάβατον καὶ γλυκύκαρπον τοῦ φυτοῦ.

Μούσες Ολυμπιάδες

Ιλιάδος Β 491 κεξ. εἰ μὴ Ὄλυμπιάδες Μοῦσαι Διός αἰγιόχοιο θυγατέρες μνησαίαθ' ὅσοι ὑπὸ Ἱλιον ἥλθον· ἀρχοὺς αὖ νηῶν ἐρέω νηάς τε προπάσας.

Ο Θρήνος των Μουσών για τον Αχιλλέα

Οδύσσειας 24 57-61 ὡς ἔφαθ', οἱ δ' ἔσχοντο φόβου μεγάθυμοι Ἀχαιοί. ἀμφὶ δέ σ' ἔστησαν κοῦραι ἀλίοι γέροντος οἴκτρ' ὀλοφυρόμεναι, περὶ δ' ἄμβροτα εῖματα ἔσσαν. Μοῦσαι δ' ἐννέα πᾶσαι ἀμειβόμεναι ὅπι καλῇ θρήνεον·

Δημόδοκος

Οδύσσεια 8. 62 κεξ.: κῆρυξ δ' ἐγγύθεν ἥλθεν ἄγων ἐρίηρον ἀοιδόν, τὸν περὶ Μοῦσ' ἐφίλησε, δίδου δ' ἀγαθόν τε κακόν τε. ὀφθαλμῶν μὲν ἄμερσε, δίδου δ' ἡδεῖαν ἀοιδήν.
..... Μοῦσ' ἄρ' ἀοιδὸν ἀνῆκεν ἀειδέμεναι κλέα ἀνδρῶν,

Οδύσσεια 8. 486 κεξ. Δημόδοκον προσέφη πολύμητις Ὄδυσσεύς.

"Δημόδοκ', ἔξοχα δή σε βροτῶν αἰνίζομ' ἀπάντων· ἦ σέ γε Μοῦσ' ἐδίδαξε, Διὸς πάζς, ἦ σέ γ' Ἀπόλλων· λίγην γὰρ κατὰ κόσμον Ἀχαιῶν οἴτον ἀείδεις, ὅσσ' ἔρξαν τ' ἔπαθόν τε καὶ ὅσσ' ἐμόγησαν Ἀχαιοί, ὡς τέ που ἦ αὐτὸς παρεών ἦ ἄλλου ἀκούσας.

Θάμυρις

Ιλιάδα Β 594 κεξ. καὶ Πτελεὸν καὶ Ἐλος καὶ Δώριον, ἐνθά τε Μοῦσαι ἀντόμεναι Θάμυριν τὸν Θρήζκα παῦσαν ἀοιδῆς Οἰχαλίηθεν ίόντα παρ' Εὔρύτου Οἰχαλιῆος· στεύτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν εἴ περ ἀν αὐταὶ Μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι Διός αἰγιόχοιο· αἱ δὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν θεσπεσίην ἀφέλοντο καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.

Όλυμπιάδες βαθύκολποι

Scholia vetera στην Ιλιάδα 2, 485-γβ

Ariston. Ὄλύμπια δώματ' ἔχουσαι: ὅτι Ζηνόδοτος γράφει Ὄλυμπιάδες βαθύκολποι. οὐδέποτε διτάς Ἑλληνίδας γυναῖκας βαθυκόλπους εἰρηκεν, ὥστε οὐδετάς Μούσας. Α εχ. ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε<—οὐδέ τι ἴδμεν>: ὁ νοῦς· ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε καὶ ἀεὶ ἐνυπάρχετε τοῖς ζῶσι καὶ ἐπίστασθε πάντα ἀκριβῆ. ὑμεῖς διμόνα τὰ ἐν τῷ βίῳ εὐκλεῆ ἀκούομεν. Τ

Ησίοδος

Θεογονία 1-118 καὶ Scholia Vetera

Οι Ελικωνιάδες

Μουσάων Ἐλικωνιάδων ἀρχώμεθ' ἀείδειν, αἱ θ' Ἐλικῶνος ἔχουσιν ὅρος μέγα τε ζάθεόν τε, καὶ τε περὶ κρήνην ίοειδέα πόσσ' ἀπαλοῖσιν ὄρχευνται καὶ βωμὸν ἐρισθενέος Κρονίωνος· καὶ τε λοεσσάμεναι τέρενα χρόα Περμησσοῖο ἦ^τ Ἰππου κρήνης ἦ^τ Ὄλμειοῦ ζαθέοιο ἀκροτάτῳ Ἐλικῶνι χοροὺς ἐνεποιήσαντο, καλοὺς ἴμερόεντας, ἐπερρώσαντο διποσσίν.

πόσσ' ἀπαλοῖσιν ὄρχευνται: μάχεται τὸ ἀπαλοῖσι καὶ τὸ ἐπερρώσαντο διποσίν (v. 8). R2WLZVB*TK εἰ μὲν ἀπαλοῖς ὄρχοῦνται, πῶς ἐπερρώσαντο R2WK τὸ γὰρ σύντονον τῷ ἡρεμαίῳ ἀντίκειται. ἦ^τ ὅτι πόδας μὲν εἶχον ἀπαλούς, ἐρρωμένως δικαὶ συντόνως ὄρχοῦντο, ἦ^τ ἐπισταμένως ἔχόρευον. ἀνοίκειον διπαρθένοις Μούσαις τὸ ἐπίθετον. R2WLZVB*TK

ἐρισθενέος: μέλλων αὐτοῦ λέγειν τὴν δύναμιν εἰπεν ἐνταῦθα τὸ ἐρισθενέος, ἦ^τ τοι αὐτὸν τὸν Δία. ἐν Ἐλικῶνι διβωμὸς ἦ^τ τοῦ Διὸς τοῦ Ἐλικωνίου. R2WLZVB*Τ τέρενα χρόα: τέρενα τὰ ἀπαλά, κατὰ κοινωνίαν τοῦ τ πρὸς τὸ θ, οἶον θέρενα. τὰ γὰρ ἀπαλὰ εὐθέρμαντα, τὰ δισκληρὰ ἀθέρμαντα καὶ ἀτέραμνα. R2WLZVB*T <Τερμησσοῖο:> Τερμησσὸς ποταμὸς παρακείμενος τῷ Ἐλικῶνι. καὶ Ὄλμειὸς ποταμὸς ἐν Ἐλικῶνι τῆς Βοιωτίας, ἀπὸ Ὄλμου τοῦ Σισύφου παιδός. R2WLZVB* Περμησσοῖο: οἱ μὲν ποταμοὶ τῆς Βοιωτίας οὗτοί εἰσι. Περμησός, διν καλοῦσιν οἱ ἐγχώριοι διὰ τὸ πρῶτον φανῆναι Πάρμησον (?), ὡς φησι Κράτης ἐν τοῖς

Βοιωτικοῖς (frg. 11 p. 71 Wachsmuth; FHG IV 370, 6). ἐμβάλ<λ>ει δὲ εἰς τὴν Κωπαΐδα λίμνην· τὰς δὲ πηγὰς ἔχει ἐν τῇ Θεσπιακῇ χώρᾳ [καὶ ἀπ' αὐτῆς · εἰ εἰς τὴν Κωπαΐδα λίμνην]. ἐν δὲ ταῖς Ζηνοδοτείοις γράφεται Τερμησοῖο [κακῶς· ὁ γάρ Τερμησὸς ὄρος ἐστὶ καὶ οὐ ποταμόσ]. καὶ ὁ Ὀλμειὸς ποταμός ἐστιν ἀπὸ Ὀλμου τοῦ Σισύφου παιδός. τριακόσια δέ που στάδια ἀπέχει Θηβῶν. Τ [Ὀλμειοῦ: ὄνομα ποταμοῦ ἀπὸ τοῦ Ὀλμου τοῦ Σισύφου, ἐστι δὲ ποταμὸς ἐν Ἑλικῶνι. R2K ἡ Ὀλμειοῦ: Ὀλμειὸς ποταμὸς ἐν Ἑλικῶνι τῆς Βοιωτίας κατὰ τὸ ἄκρον αὐτοῦ, ἀπὸ Ὀλμου τοῦ Σισύφου παιδός. B]

Ο ύμνος των Μουσών για τους θεούς

ἐνθεν ἀπορνύμεναι κεκαλυμμέναι ἡέρι πολλῷ ἐννύχιαι στεῖχον περικαλλέα ὅσσαν ἰεῖσαι, ὑμνεῦσαι Δία τ' αἰγίοχον καὶ πότνιαν Ἡρῆν Ἀργείην, χρυσέοισι πεδίλοις ἐμβεβαυῖαν, κούρην τ' αἰγιόχοιο Διὸς γλαυκῶπιν Ἀθήνην Φοῖβόν τ' Ἀπόλλωνα καὶ Ἀρτεμιν ἰοχέαιραν ἥδε Ποσειδάωνα γαιήοχον ἐννοσίγαιον καὶ Θέμιν αἰδοίην ἐλικοβλέφαρόν τ' Ἀφροδίτην Ἡβῆν τε χρυσοστέφανον καλήν τε Διώνην Λητώ τ' Ἰαπετόν τε ἵδε Κρόνον ἀγκυλομήτην Ἡῶ τ' Ἡέλιον τε μέγαν λαμπράν τε Σελήνην

Γαῖάν τ' Ὡκεανόν τε μέγαν καὶ Νύκτα μέλαιναν ἄλλων τ' ἀθανάτων ιερὸν γένος αἱὲν ἐόντων.

ἐνθεν ἀπορνύμεναι κεκαλυμμέναι: διὰ τὸ ἀπορνύμεναι εἶπε τὸ κεκαλυμμέναι, οἵονεὶ μεθερμηνεύων τὸ ἀπορνύμεναι. Τ

ὅσσαν ἰεῖσαι: ὅσσαν ἄδουσαι πορεύονται δι' ὅλης τῆς νυκτός. ὅσσαν τὴν θείαν φωνὴν καὶ τὴν θείαν κληδόνα, ώς καὶ παρ' Ὁμήρῳ (α 282–3)·

ἢ ὅσσαν ἀκούσῃς

ἐκ Διός.

ἔστι δὲ Ὅσσα καὶ ὄρος Θεσσαλίας. R2WLZVB*

χρυσέοισι πεδίλοισ: τοῖς ὑποδήμασιν, ἦτοι διὰ τὸ πρὸς τῷ πέδῳ εἶναι, ἢ παρὰ τὸ τοῖς ποσὶν εἰλεῖσθαι [τὰ πρὸς τοὺς πόδας εἰλούμενα]. συνέζευξε δὲ τούτοις καὶ τὴν οἰκειότητα. R2 WLZVB* ὅτε μὲν γάρ τις θεωρητικός ἐστι τοῦ ἐν τοῖς ὄρατοῖς ἐμφαινομένου κάλλους, φυσικός τις ἢ φυσιολόγος προσαγορεύεται· ἐπειδὰν δὲ ταῦτά τις ὑπερβὰς αὐτῷ παραστῇ τῷ θεῷ <καί>, μετὰ τὸ γνῶναι τίνα τρόπον τὰ πάντα ἐστὶ καλὰ λίαν, ἀπὸ τοῦ ἐν τούτοις κάλλους ἐπὶ τὸ ὄντως καλὸν ἀναδράμῃ, τότε ἐπὶ τὰ τῆς φυσιολογίας ἀνώτερα προκόψας, τὰ καλούμενα μετὰ τὰ φυσικά, ἐποπτικὸς γίγνεσθαι δύναται. VB*

καὶ Θέμιν αἰδοίην: αἰδοῦς ἀξίαν, τιμίαν· ἢ, ώς μαλερὸν πῦρ τὸ μαραντικόν, οὕτως καὶ αἰδοίην τὴν δι' αἰδοῦς τοῖς νομίμοις ἀνθρώποις οὖσαν. R2WLZVB*T

ἐλικοβλέφαρον: τὴν καλήν ἀπὸ μέρους, τὴν ἐλικοειδῆ καὶ στρογγύλα καὶ περιφερῆ καὶ ἀνακεκλασμένα τὰ βλέφαρα ἔχουσαν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν τῆς ἀμπέλου ἐλίκων. R2WLZV

B*T

Ἡβῆν τε χρυσοστέφανον: τὴν εὔμορφον, ἀπὸ τῆς στεφάνης τοῦ γυναικείου κόσμου, τοῦ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων κατεσκευασμένου. R2WLZVT

Διώνην: οὐ τὴν τῆς Ἀφροδίτης μητέρα, ἀλλὰ μίαν τῶν Ὡκεανίδων, τουτέστι τῶν Τιτανίδων. R2WLZVT σημείωσαι δὲ ὅτι δύο Ἀφροδίται, ὃν τὴν μίαν συνέζευξε Θέμιδι ἀρχαιοτάτην οὖσαν. LZV

Η διδασκαλία των Μουσών στον Ησίοδο

αἱ νύ ποθ' Ἡσίοδον καλὴν ἐδίδαξαν ἀοιδήν, ἄρνας ποιμαίνονθ' Ἑλικῶνος ὅπο ζαθέοιο. τόνδε δέ με πρώτιστα θεαὶ πρὸς μῆθον ἔειπον, Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο·

αἱ νύ ποθ' Ἡσίοδον: αἴτινες Μοῦσαι Ἡσίοδον, ἀντὶ τοῦ ἐμέ, ώς Ὁμηρος (A 240)· ἢ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθή.

Ἡσίοδόν φησι τὸν εὐτελῆ. περὶ δὲ ἑαυτοῦ λέγων ώς περὶ ἄλλου λέγει· ἀρχαῖον δὲ τὸ ἥθος. R2WT

αῖ νῦ ποθ' Ἡσίοδον: περὶ ἑαυτοῦ λέγει ὡς περὶ ἄλλου. ἀρχαῖον δὲ τὸ ὥθιος, ὡς Ὀμηρος (A 240) ἐξ Ἀχιλλέως·

ἢ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθή.

Ἡσίοδόν φησι τὸν εὐτελῆ. ΛΖ

Ἐλικῶνος ὑπὸ ζαθέοιο: αἱ Μοῦσαι <ἐν> ἀκροτάτῳ Ἐλικῶνι ὡς θεαί, αὐτὸς δ' ὑποκάτω τοῦ ὅρους ὡς βροτός.

"ποιμένες ἄγραυλοι, κάκ' ἔλέγχεα, γαστέρες οἶον, ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὄμοια, ἴδμεν δ' εὗτ' ἐθέλωμεν ἀληθέα γηρύσασθαι."

R2WLZ

ἄγραυλοι: οἱ ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενοι. LZΛsv

γαστέρες οῖον: οίονεὶ ἀντὶ τοῦ περὶ τὴν γαστέρα μόνην ἀσχολούμενοι καὶ μόνα τὰ τῆς γαστρὸς φρονοῦντες. Ἀπολλώνιος μὲν ὁ Ἀρόδιος (frg. XIX Michaelis) λείπειν τὸν πρῶτον στίχον φησίν· οὐ λείπει δέ, ἀλλ' ἔστι· ποιμένες ἄγραυλοι ἔστε, κάκ' ἔλέγχεα, γαστέρες μόνον. R2WLZA

ἴδμεν ψεύδεα: ἀντὶ τοῦ εἰδέναι ποιοῦμεν. [ἢ μηδὲν διαψευδόμεναι καὶ πλανῶσαι.]

R2W ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν: ἥγουν γινώσκομεν λέγειν πολλὰ ψευδῆ ὅμοια ἀληθέσι λόγοις· ὅπόταν δὲ ἐθέλωμεν, γινώσκομεν μυθήσασθαι καὶ ἀληθῆ, Τ ἴδμεν δ' εὗτ' [ᾶν] ἐθέλωμεν: πολλή τίς ἔστι περὶ ἡμᾶς ἀρετὴ καὶ οὐχ, ὡς φασί τινες, πάντα φαμέν τὰ ψευδῆ. τὸ γάρ δέ ἀντὶ τοῦ καὶ ἔστιν, ἀντὶ τοῦ καὶ ἀληθῆ ἵσμεν λέγειν ἡμεῖς. τοῦτο δὲ προκατασκευάζειν φασὶ τὸν ποιητήν, ἵνα ὡς τῶν Μουσῶν ἀκρούμενοι παραδέξωνται τὴν μέλλουσαν τῶν θεῶν γένεσιν, τῶν Μουσῶν διδαξουσῶν ἡμᾶς, ἀλλ' οὐχ Ἡσιόδου ψιλῶς. R2

WLZTLB

ἀληθέα μυθήσασθαι: οἷον μηδὲν διαψευδόμεναι καὶ διαπλανῶσαι. γράφεται καὶ γηρύσασθαι, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν. ἔνθεν γηρυς, ἡ ὄμιλία· Ὀμηρος (Δ 437)·

οὐδ' ἵα γηρυς. ἐκ δὲ τούτου γίνεται γηρυξ καί, τροπῇ τοῦ γ εἰς κ, κηρυξ, διέγων ἐν τῷ ἀπαγγέλλειν τὰς ἀγγελίας. LZΛB

ὦς ἔφασαν κοῦραι μεγάλου Διὸς ἀρτιέπειαι, καὶ μοι σκῆπτρον ἔδον δάφνης ἐριθηλέος ὅζον δρέψασαι, θητόν· ἐνέπνευσαν δέ μοι αὐδῆν θέσπιν, ἵνα κλείοιμι τά τ' ἐσσόμενα πρὸ τ' ἐόντα, καὶ μ' ἐκέλονθ' ὑμνεῖν μακάρων γένος αἰὲν ἐόντων, σφᾶς δ' αὐτὰς πρῶτον τε καὶ ὕστατον αἰὲν ἀείδειν.

ἀρτιέπειαι: αἱ ἀπηρτισμένα καὶ τέλεια καὶ ὑγιῆ λέγουσαι· ἢ ἀρτιέπειαι αἱ ἀρτίοις ἔπεσι χρώμεναι. R2WLZTB

καὶ μοι σκῆπτρον: ἥτοι ἐπεὶ πολύδαφνος ὁ Ἐλικῶν τὰς Μούσας ἐκ τῆς παρακειμένης ὑλῆς ἔφησεν δούναι αὐτῷ κλάδον. ἔπρεπε δὲ ἐπὶ Ἀπόλλωνος τοῦτο· ὁ δὲ θεὸς Μουσηγέτης (Theog. vv. 94–5)·

ἐκ γάρ τοι Μουσάων καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος
ἀνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν.

ἢ παρόσον ἡ δάφνη ἐνεργεῖ πρὸς τοὺς ἐνθουσιασμούς. R2WLZT Σοφοκλῆς (frg. 811 N°2) ἐν Κασάνδρᾳ εἴρηκε·

δάφνην φαγὼν ὁδόντι πρεῖ τὸ στόμα.

καὶ R2WT Λυκόφρων (Alex. v. 6)· δαφνηφάγων φοίβαζεν ἐκ λαιμῶν ὅπα. τὰ δέ ποιήματα μετὰ θεοῦ ἐμπνεύσεως εἴρηται. ἢ ἐπειδὴ ἡ δάφνη ἀειθαλῆς ἔστιν, καὶ οἱ λόγοι ἀεὶ θάλλουσιν. R2VLZT

[<δρέψασθαι> προσδρέψασθαι καὶ λαβεῖν θαυμαστόν, ἵνα δείξῃ ὅτι ὅμοιόν τι ἐστὶ τῇ μαντικῇ ἡ ποίησις. bW]

τά τ' ἐσσόμενα: ἵνα δείξῃ ὅτι ὅμοιόν τι ἐστιν ἡ ποίησις τῇ μαντείᾳ. τὸ κυριώτερον κείται ἐπὶ μάντεως, οὐκ ἐπὶ ποιητοῦ, τὰ ἐσόμενα μὴ δυναμένου λέγειν τοῦ ποιητοῦ. R2WLZ ὥστε κλείοιμι τά τ' ἐσσόμενα: παρὰ τῶν Μουσῶν, φησίν, ἀκούων μανθάνω τά τε ἐσόμενα καὶ τὰ ὄντα καὶ προγεγονότα. τοῦτο δέ πεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ὅμοιόν τι τῆς μαντικῆς ἡ ποίησις. T

σφᾶς δ' αὐτάσ: αὐτὰς δὲ ὑμνεῖν πρῶτον τε καὶ ὕστερον, ὠσανεὶ ἀεί.

Ο ύμνος των Μουσών για τους θεούς: τά τ' ἔόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἔόντα

ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα περὶ δρῦν ἢ περὶ πέτρην τύνη, Μουσάων ἀρχώμεθα, ταὶ Δὶ πατρὶ Μουσάων ἀρχώμεθα, ταὶ Δὶ πατρὶ ὑμνεῦσαι τέρπουσι μέγαν νόον ἐντὸς Ὄλύμπου, εἴρουσαι τά τ' ἔόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἔόντα, φωνῇ ὁμηρεῦσαι, τῶν δ' ἀκάματος · ἔει αὐδὴ ἐκ στομάτων ἡδεῖα· γελᾶ δέ τε δώματα πατρὸς Ζηνὸς ἐριγδούποιο θεᾶν ὅπι λειριοέσση σκιδναμένῃ, ἥχει δὲ κάρη νιφόεντος Ὄλύμπου δώματά τ' ἀθανάτων· αἱ δ' ἄμβροτον ὄσσαν ιεῖσαι θεῶν γένος αἰδοῖον πρῶτον κλείουσιν ἀοιδῇ ἔξ ἀρχῆς, οὓς Γαῖα καὶ Οὐρανὸς εὐρὺς ἔτικτεν, οἵ τ' ἐκ τῶν ἐγένοντο, θεοὶ δωτῆρες ἐάων· δευτερον αὗτε Ζῆνα θεῶν πατέρ' ἥδε καὶ ἀνδρῶν, [ἀρχόμεναι θ' ὑμνεῦσι θεαὶ λήγουσαι τ' ἀοιδῆς,] ὄσσον φέρτατός ἐστι θεῶν κάρτει τε μέγιστος· αὕτις δ' ἀνθρώπων τε γένος κρατερῶν τε Γιγάντων ὑμνεῦσαι τέρπουσι Διὸς νόον ἐντὸς Ὄλύμπου Μοῦσαι Ὄλυμπιάδες, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.

ἀλλὰ σύ, ὦ Ἡσίοδε, παύου τῶν ἀρχαίων · ημάτων, παῦσαι κομποποιῶν, παῦσαι μύθους ληρωδῶν ἀλλοκότους. τὸ δὲ τύνη πρὸς ἔαυτόν φησι κατὰ ἀρχαῖσμον· ἀντὶ τοῦ

σύ, ὦ Ἡσίοδε, Δωρικῶς. R2WLZ

ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα: ὕσπερ ἄκαιρος ἐφάνη αὐτῷ ἡ, ὁμιλία ἦν ἥρξατο λέγειν, ὅτι αἱ Μοῦσαι ἔδωκάν μοι καὶ τάλλα. καὶ φησι· τί μοι ταῦτα τὰ · ήματα, ὡς τὰ περὶ δρυὸς ἢ περὶ πέτρης, τί μοι χρεία ἐστὶν ἀρχαιολογεῖν ἡ γὰρ ποίησις μυθολογία ἐστὶν

ἐοικεῖα ἀληθεία. R2WLZ εἰς τί τοῦτο καιροῦ ἐπείγοντος ἀρχαιολογῶ, καθάπερ οἱ ἐν δρυσὶ καὶ πέτραις κατατιθέμενοι τὰ τέκνα καὶ λέγοντες αὐτοὺς ἐκ δρυὸς γεγεννῆσθαι ἢ πέτρας R2WLZΛ ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα περὶ δρῦν: παροιμία ὅταν τις καιροῦ τίνος αὐτὸν κατεπείγοντος περὶ ἄλλων λέγειν, ὃ δὲ ταῦτα ἀφεὶς ἄλλοις χρῆται. καὶ οὗτος οὖν ἀφεὶς περὶ τῶν προκειμένων αὐτῷ λέγειν, ἥτοι τῆς τῶν θεῶν γενέσεως, δῆπος αὐτῷ αἱ Μοῦσαι δάφνης ἔδωκαν κλάδον λέγει. Τ

‘Δὶ πατρί·’ ἀντὶ τοῦ Διὸς πατρός. Β

φωνῇ ὁμηρεῦσαι: ὁμοῦ εἴρουσαι ἢ τῇ φωνῇ συμφωνοῦσαι, ὁμοῦ τῇ φωνῇ λέγουσαι.

τὸ δὲ εἰρεῦσαι ἀπὸ τοῦ εἰρειν, ὃ ἐστι λέγουσαι, ὑμνοῦσαι. R2WLZ

γελᾶ δέ τε δώματα πατρός: ἀπὸ ἀνθρῶν τινων ἡδυτάτων χαίρουσιν οἱ οῖκοι τοῦ Διός. ἢ τὸ γελᾶ ἀντὶ τοῦ διαχεῖται τῆς φωνῆς σκιδναμένης, ἥχει καὶ γελᾶ τὰ δώματα. R2WLZ

θεᾶν: τὸ [δῆ] θεᾶν ἀντὶ τοῦ θεῶν, Δωρικῶς· οἱ γὰρ Δωριεῖς οὔτως λέγουσιν. R2WLZ ὄσσαν ιεῖσαι· ὁ Ἡσίοδος τὴν πᾶσαν φωνὴν ὄσσαν καλεῖ. P2ΩΛΖ
κλείουσιν ἀοιδῇ: τὸ τίμιον γένος τῶν θεῶν ὑμνοῦσι καὶ δοξάζουσι τῇ φωνῇ.

R2WLZT

ἔξ ἀρχῆς οὓς Γαῖα: οὓς ἔξ ἀρχῆς ἔτεκεν ἡ Γῆ καὶ ὁ Οὐρανὸς καὶ τοὺς ἐκ τούτων γινομένους. λέγει δὲ τοὺς Τιτᾶνας. R2WLZT <ἔξ ἀρχῆς:> ὁ Ὀφίων πρῶτος θεός.

Bsv

δεύτερον αὗτε Ζῆνα: ἀρχομένου τοῦ δευτέρου προοιμίου, τὸν Δία ἐκ δευτέρου ὑμνοῦσι ἀρχόμεναι καὶ λήγουσαι ως θεόν, ως ἀπ' αὐτοῦ ἀρχουσαι καὶ εἰς αὐτὸν λήγουσαι διὰ τὴν νίκην. R2WLZT

Η γέννηση των εννέα ομόφρονων Μουσών στην Πιερία.

τὰς ἐν Πιερίῃ Κρονίδῃ τέκε πατρὶ μιγεῖσα Μνημοσύνη, γουνοῖσιν Ἐλευθῆρος μεδέουσα, λησμοσύνην τε κακῶν ἄμπαυμά τε μερμηράων.

ἐννέα γάρ οἱ νύκτας ἐμίσγετο μητίετα Ζεὺς νόσφιν ἀπ' ἀθανάτων ἴερὸν λέχος εἰσαναβαίνων· ἀλλ' ὅτε δή · 'ἐνιαυτὸς ἔην, περὶ δ' ἔτραπον ὥραι μηνῶν φθινόντων, περὶ δ' ἡματα πόλλῃ ἐτελέσθη, ἡ δ' ἐτεκ' ἐννέα κούρας, ὁμόφρονας, ἥσιν ἀοιδῇ μέμβλεται ἐν στήθεσιν, ἀκηδέα θυμὸν ἔχούσαις, τυτθὸν ἀπ' ἀκροτάτης κορυφῆς νιφόεντος Ὄλύμπου·

ενθά σφιν λιπαροί τε χοροί καὶ δώματα καλά, πὰρ δ' αὐτῆς Χάριτές τε καὶ Ἰμερος οἰκί⁹
ἔχουσιν ἐν θαλίης· ἔρατὴν δὲ διὰ στόμα ὅσσαν ιεῖσαι μέλπονται, πάντων τε νόμους καὶ
ἥθεα κεδνὰ ἀθανάτων κλείουσιν, ἐπήρατον ὅσσαν ιεῖσαι.

τὰς ἐν Πιερίᾳ: Πιερία ὄρος Μακεδονίας, ἐν ᾧ ἐγεννήθησαν αἱ Μοῦσαι, παρατείνον
ἔως τῆς Θράκης. R2WLZ [Κρόνος τέκε τυτθὸν ἀπ' ἀκροτάτης κορυφῆς· λείπει τὸ
οὖσαν, τὴν Πιερίαν δηλονότι.]

ταύτας τὰς Μούσας τῷ ἴδιῳ πατρὶ μιγεῖσα τῷ Διὶ ἡ Μνημοσύνη ἐγέννησεν, ἡ τοῦ
λιπαρωτάτου τόπου τοῦ Ἐλευθῆρος ἄρχουσα· σὺν αἷς καὶ τὴν λίθην, τὴν τῶν
πολυλύπων μεριμνῶν ἀνάπαυσιν. LZ

τὰς ἐν Πιερίᾳ: δείκνυσιν ὅτι Βοιωτία μὲν ἦν· ἡ Μνημοσύνη, ἐμίγη δὲ τῷ Διὶ ἐν
Πιερίᾳ, ὅρει Μακεδονίας παρατείνοντι ἔως θαλάσσης. T

Μνημοσύνη: δεῖ γὰρ τὸν συγγραφέα ἔχειν νοῦν καὶ μνήμην, ἵνα γεννᾷ λόγον· καὶ
ὅτι ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι χρῆσθαι δεῖ προσοχῇ τὸν συγγραφέα. R2WLZ

<Ἐλευθῆρος> ὁ [δῆ] Ἐλευθῆρος βασιλεὺς ἦν τῆς χώρας καὶ ὄρος ἐπ' ὄνόματι τοῦ
ἡρωος, υἱὸν Ἀπόλλωνος καὶ Αἰθούσης τῆς Ποσειδῶνος. Ἐλευθῆρος <καὶ> ὄνομα
πόλεως τῆς Βοιωτίας, ὅπου, φησίν, ἡ Μνημοσύνη τιμάται. οὗτος λέγεται ὅτι ἐκεῖ
Διόνυσος τῆς μανίας ἐπαύσατο καὶ ἡλευθερώθη. ἐκ τούτου δόξαν προσάπτει τῇ
έαυτοῦ χώρᾳ, ὅτι ἐγεννήθησαν μὲν ἐν Πιερίᾳ, ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτῶν τῆς Βοιωτίας ἦν.
[Μνημοσύνη ὄνομα γυναικός.] R2WLZ

γουνοῖσιν Ἐλευθῆρος: ἥτοι τοῖς γονιμωτάτοις τόποις τοῦ Ἐλευθῆρος. ὁ δῆ
Ἐλευθῆρος ὄνομα πόλεως ἐστι τῆς Βοιωτίας, ἀπό τινος βασιλέως αὐτῆς τῆς πόλεως
οὗτος ὡνομασμένου, υἱὸν Ἀπόλλωνος καὶ Αἰθούσης τῆς Ποσειδῶνος. ἐστι δὲ καὶ
ὄρος, ὃς φασιν, ἐπ' ὄνόματι τοῦ ἡρωος· οὗτος δὲ λέγεται ὅτι ἐκεῖ ὁ Διόνυσος τῆς
μανίας ἐπαύσατο καὶ ἡλευθερώθη. καὶ τούτο δὲ δόξαν προσάπτων τῇ έαυτοῦ
πατρίδι λέγει, ὅτι ἐγεννήθησαν μὲν ἐν Πιερίᾳ, ἡ δὲ μήτηρ αὐτῶν ἐκ Βοιωτίας ἦν. T
ἐννέα γάρ οἱ νύκτασ: πῶς Ἡρακλῆς ἐν μιᾷ νυκτὶ πεντήκοντα διεκόρησε κόρας
καὶ κυῆσαι πεποίηκεν, ὥστε καὶ τεκεῖν πεντήκοντα καὶ ἤν τέκνα, τῆς πρώτης
δίδυμα τεκούσης, Ζεὺς δὲ ἐννέα ἡμερῶν ἐδεήθη ὅτε χρείαν ἔσχε Μνημοσύνη
συγγενέσθαι πρὸς σύλληψιν τῶν Μουσῶν εἰδὼς ὅτι ὁ πρὸς τὰς Μούσας ἔρως καὶ
ἡ ἡδονὴ βραδέως ἀνύεται· ἥτις ὅτι τῷ ἐντελεῖ κέχρηται ἀριθμῷ, ὅθεν καὶ ἐννέα
τίκτονται Μοῦσαι· οὐδὲν γάρ ἐλλείπον ταῖς Μούσαις. R2WLZTK

νόσφιν ἀπ' ἀθανάτων ιερὸν λέχοις: νόσφιν [δῆ] εἰπὼν ἐπήγαγε τὸ ιερόν, ἵνα μὴ
νομισθῇ μοιχεία. R2WLZT

ἀλλ' ὅτε δή· ἐνιαυτός: ὑποδιαιρεσιν ἐνταῦθα τοῦ χρόνου πεποίηκε καὶ ἄρχεται
ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ γένους, λέγω δὴ τοῦ ἐνιαυτοῦ· εἴτα εἰς τὸ καθ' ἕκαστον καὶ τὸ
εἰδος. ἀπὸ γὰρ ὡρῶν αἱ ἡμέραι συνίστανται, ἀπὸ δὲ ἡμερῶν οἱ μῆνες, ἀπὸ δὲ
μηνῶν

οἱ ἐνιαυτοί. R2WLZTB περιέτραπον δέ, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τροπῶν εἰς τροπὰς ιοῦσαι εἰς
τὸ αὐτὸ κατέστησαν· ἥγουν περιῆλθεν ὁ καιρός. TB

όμόφρονας: ὅμοια αὐτῇ φρονούσας ἥτοι αὐτὸ φρονούσας καὶ μὴ ἐναντιουμένας
ἀλλήλαις. ἄλλως. οὐχ ὥσπερ Ἀμφίων καὶ Ζῆθος ἀδελφοὶ μὲν ἦσαν, ἐτερόζηλοι δὲ
γεγόνασι ταῖς προαιρέσεσιν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἔσχον
προαιρεσιν. ἥτις δείκνυσι τὰς λογικὰς ἐπιστήμας ἀλλήλαις ἐπικοινωνούσας.

R2WLZT

τὸ δὲ κούρασ Δωρικῶς συνέστειλεν. R2WLZ

μέμβλεται: μέλει, ἐν φροντίδι ἐστί. R2WLZ τὸ δὲ ἀκηδέα οὗτος λεκτέον· δεῖ γὰρ
τὸν περὶ λόγους ἀσχολούμενον ἀφρόντιστον καὶ ἀλυπον εἶναι. R2WLZT
τυτθὸν ἀπ' ἀκροτάτης κορυφῆς: ὑπερβατόν ἐστι τὰς ἐν Πιερίᾳ τέκε τυτθὸν ἀπὸ
τοῦ

'Ολύμπου· ἐγγὺς γὰρ ἡ Πιερία τοῦ Ολύμπου. R2WLZT <τυτθὸν ἀπ' ἀκροτάτης
κορυφῆς: λείπει τὸ οὖση, τῇ Πιερίᾳ δηλονότι, LZ>

πὰρ δ' αὐτῆς Χάριτές τε καὶ Ἰμερος: ἀντὶ τοῦ περὶ τὰς Μούσας πάρεισιν. ἄλλως.
R2WLZ φασὶν γὰρ ὅτι ἐστὶν ἐν Ἐλικῶνι Χαρίτων ιερὸν καὶ Ιμέρου καὶ Μουσῶν.

[”Ιμερος δῆν ἐπιθυμία.] κατὰ λόγον δῆν Ιμερος καὶ Χάριτες συννοικοῦσι ταῖς Μούσαις, ἥγουν ἡ χάρις καὶ ἡ ἐπιθυμία, ὃν ἄνευ οὐδὲν τὰ τῶν Μουσῶν δῶρα· ἢ ὅτι ὁ χρηστὸς ποιητὴς οὐ μόνον ἐστὶ πολυμαθὴς καὶ δυνατός, ἀλλὰ καὶ ἐπίχαρις καὶ στωμύλος, ὡς Εὐριπίδης (*Herc. fur.* vv. 673–4)·
οὐ παύσομαι τὰς Χάριτας
Μούσαις συγκαταμειγνύς.

R2WLZT

ἐν θαλίῃσ: ἐν τῇ εὐωχίᾳ γὰρ πάντα ἐστὶ τὰ μουσικά.
ὅσσαν εἰπεν, ὡσανεὶ δύναμιν κληδόνος ἔχουσαι τὴν λέξιν, εἴ γε περὶ τῶν
μελλόντων διαγορεύουσιν. R2WLZ
νόμους καὶ ἥθεα κεδνά:

ὕβριν τε καὶ εὐνομίην ἐφέποντες (*Hom. p* 487).
νόμους δὲ λέγει τὰς πολιτείας, τὰς διατριβάς, τὰς νεμήσεις, τὰ διαιτήματα. [καὶ
ἥθεα κεδνὰ] ἥθεα δὲ τὰ ἔργα. τῶν νόμων γὰρ οἱ μέν εἰσι φυσικοί, οἱ δὲ τῶν θεῶν,
οἱ δὲ τῶν ἀνθρώπων. εἰ δὲ νόμους ὡς σοφοὺς ἀναγνώσεις, τὴν αὐτῶν ἔξεις
διάνοιαν.

915 κεξ. Μνημοσύνης δ' ἔξαντις ἐράσσατο καλλικόμοιο,
ἔξ οὖτος οἱ Μούσαι χρυσάμπυκες ἔξεγένοντο ἐννέα, τῆσιν ἄδον θαλίαι
καὶ τέρψις ἀοιδῆς.

Oι Μούσες καὶ το τραγούδι τους στον Ολυμπο

αὶ τότ' ἵσαν πρὸς Ὀλυμπὸν, ἀγαλλόμεναι ὅπι καλῇ, ἀμβροσίῃ μολπῇ περὶ δ' ἵαχε γαῖα
μέλαινα ὑμνεύσαις, ἐρατὸς δὲ ποδῶν ὅπο δοῦπος ὄρώρει νισομένων πατέρ' εἰς ὅν· ὁ δ'
οὐρανῷ ἐμβασιλεύει, αὐτὸς ἔχων βροντὴν ἡδ' αἰθαλόεντα κεραυνόν, κάρτει νικήσας
πατέρα Κρόνον· εἰ δὲ ἔκαστα ἀθανάτοις διέταξε νόμους καὶ ἐπέφραδε τιμάς.

αὶ τότ' ἵσαν: ἐπεσημήνατο ταῦτα ὁ Ἀριστοφάνης (*frg. p. 59 Nauck*). νῦν περὶ
ἀνόδου αὐτῶν φησι τῆς εἰς τὸν Ὀλυμπὸν· ὁ πρότερος γὰρ ἦν λόγος αὐτῷ περὶ τῆς
ἐν τόπῳ

αὐτῶν χορείας. R2WLZT αἱ τότ' ἵσαν: ἐπορεύοντο, ἀντὶ τοῦ εἰς τὸν λογισμὸν μου
ἐπῆλθε γνῶσις, ὥστε κόποις χρήσασθαι εἰς τὸ γενέσθαι με σοφόν. LZ [νοῦς οὐκ ἐπὶ¹
τοῦ ἀνθρώπου λέγεται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, διὸ καὶ νόες λέγονται· οὗτος δὲ
καλοῦνται διὰ τὸ προνοεῖν τὰ μέλλοντα. ἐπὶ ἀνθρώπου δὲ λέγεται τὸ λογίζεσθαι
καὶ τὸ ἀγχίνους ἐστίν· καὶ οἱ λόγοι δὲ ἀγχίνοιαν ποιοῦσιν. R2WLZ]

ὑμνεύσαις, ἐρατός: ἡ γὰρ συνθήκη τοῦ λόγου ἡδονὴν ποιεῖ καὶ δείκνυσι τὸν
ποιησαντα αὐτὸν τίμιον καὶ πανταχοῦ διαβεβοημένον, πλὴν εἰ σώφρων καὶ
συνετὸς εἴη. R2WLZ

νισσομένων πατέρ' εἰς ὅν: πορευομένων αὐτῶν πρὸς τὸν ἑαυτῶν πατέρα. ἔδει δὲ
εἰπεῖν· σφῶν πορευομένων αὐτῶν πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα, ὃς ἐν οὐρανῷ βασιλεύει.
R2WLZ

εἰ δὲ ἔκαστα ἀθανάτοις διέταξεν: καλῶς δὲ τῶν θεῶν, τουτέστιν ἐκάστω αὐτῶν
τὴν ἑαυτοῦ παρέσχε τιμὴν ἔχειν. διατάξας καὶ μερίσας ἐνετείλατο καὶ τὰ ἄτακτα
εἰς τάξιν ἤνεγκεν, ἐκάστω μεταδοὺς τῆς οἰκείας ἀρχῆς. R2WLZT
ταῦτ' ἄρα Μούσαι ἄειδον: ἀπὸ τοῦ διηγηματικοῦ μετέβη εἰς τὸ πρόσωπον
μιμητικῶς, ὡς καὶ Ὁμηρος (*Δ* 310).

ώς ὁ γέρων ὥτρυνε πάλαι πολέμων εἰδὼς.
οὕτως καὶ Ἡσίοδος·
ταῦτ' ἄρα Μούσαι ἄειδον.

Oι Μούσες ονομαστικά

ταῦτ' ἄρα Μούσαι ἄειδον Ὁλύμπια δώματ' ἔχουσαι, ἐννέα θυγατέρες μεγάλου Διὸς
ἐκγεγανῖαι, Κλειώ τ' Εὐτέρη τε Θάλειά τε Μελπομένη τε Τερψιχόρη τ' Ερατώ τε
Πολύμνιά τ' Ούρανή τε Καλλιόπη θ'. ἡ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἀπασέων.
ἡ γὰρ καὶ βασιλεῦσιν ἄμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.

R2WLZT

ἐννέα θυγατέρεσ: εἰσὶ δὲ τὰ τῶν Μουσῶν εύρηματα ταῦτα. Κλειὸ · ητορικήν, Εὐτέρπη αὐλητικήν, Θάλεια κωμῳδίαν, Μελπομένη τραγῳδίαν, Τερψιχόρη κιθαρῳδίαν, Ἐρατώ ποίησιν, Πολύμνια γεωμετρίαν, Ούρανία ἀστρονομίαν, Καλλιόπη ἔπη, ἢν καὶ προφερεστάτην εἴπε πασῶν, R2WLZ ὅτι πάσης ἐπιστήμης ὁ λόγος ἀνώτερος, ἢ διὰ τὸ τὴν ποιητικὴν ἀνωτέραν εἶναι. Ἀρίσταρχος (frg. I Waeschke) τὸ προφερεστάτη ἀντὶ τοῦ πρεσβυτάτη ἥκουσεν. ὥστε ἀδηλον πότερον τῇ τιμῇ ἢ τῷ χρόνῳ προφερεστάτῃ· οἱ δὲ ἐντιμοτάτῃ. R2WLZT ἄμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ: ὅτι οὐ πᾶσιν ὀπηδεῖ, ἀλλὰ τοῖς αἰδοίοις. τοῦτο δὲ οὐκ ἥρτηται ἐκ τῆς προτέρας διανοίας, ἀλλ' ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς.

To ierό δáρο των Μouσών στους ανθρώπους. Οι tιμημένοι από τις Μoύσες διοτρεφείς βασιλείς.

οὗτινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο γεινόμενόν τε ἴδωσι διοτρεφέων βασιλήων, τῷ μὲν ἐπὶ γλωσσῇ γλυκερήν χείουσιν ἐέρσην, τοῦ δ' ἔπε' ἐκ στόματος · εἰ μείλιχα· οἱ δέ νυ λαοὶ πάντες ἐς αὐτὸν ὄρῶσι διακρίνοντα θέμιστας ιθείησι δίκησιν· ὁ δ' ἀσφαλέως ἀγορεύων αὐτά τι καὶ μέγα νείκος ἐπισταμένως κατέπαυσε· τούνεκα γὰρ βασιλῆς ἐχέφρονες, οὗνεκα λαοῖς βλαπτομένοις ἀγορῆφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι · ηιδίως, μαλακοῖσι παραιφάμενοι ἐπέεσσιν· ἐρχόμενον δ' ἀν' ἀγῶνα θεὸν ὃς ἰλάσκονται αἰδοῖ μειλιχίῃ, μετὰ δὲ πρέπει ἀγρομένοισι. τοίη Μουσάων ιερὴ δόσις ἀνθρώποισιν.

R2WLZT

γεινόμενόν τ' ἐσίδωσι: ἀντὶ τοῦ εὐμενῶς θεάσονται καὶ οὗτινα βασιλέα ἴδωσι καλοῖς ὄφθαλμοῖς. ἐντεῦθεν καὶ Καλλίμαχος (frg. 1, 37–38 Pf.).

Μούσαι γὰρ ὅσους ἵδον ὅμματι παιδας
μὴ λοξῷ, πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

R2WLZTB

ἐέρσην: ἔρση ἡ δρόσος κυρίως, νῦν δὲ μεταφορικῶς τὸ μέλι. γλυκερήν δὲ τὸ γλυκὺ καὶ ἀπαλὸν τῶν λόγων. R2W

LZL

ιθείησι δίκησιν: οἷον Ὁδυσσέα τινὰ εἰσήγαγεν Ὅμηρος (δ 693).
κείνος δ' οὐ ποτε πάμπαν ἀτάσθαλον ἄνδρα ἐώργει.

(ε 12).

πατὴρ δ' ὃς ἡπιος ἦεν.

ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὸ ἐπιφερόμενον εἶπεν. R2WN

τούνεκα γὰρ βασιλῆς ἐχέφρονες, τὸ ἔξησ: διὰ τοῦτο γὰρ οἱ βασιλεῖς ἐχέφρονές εἰσι καὶ καλοῦνται, ὅτι τοῖς ὄχλοις βλαπτομένοις δι' ἀγνωσίαν τοῦ δικαίου, μετατρέποντες τὰς δίκας αὐτῶν, ἐπὶ τὸ βέλτιον τελοῦσι τὰ ἔργα, οὐκ ἔξουσιαστικῶς ἀλλὰ παραινετικῶς. ἥγουν οὐ κολάσει ἀλλὰ μειλιχίοις λόγοις. τοῦτο γὰρ τὸ μαλακοῖσι παραιφάμενοι ἐπέεσσιν (α. 90). ἄλλως. μετὰ πειθοῦς νέμουσι τὴν δικαιοσύνην. μετατρέπουσι γὰρ τὰ ἔργα, τὸν ἀδικούμενον περισώζοντες καὶ τὸν ἀδικοῦντα ἀνακόπτοντες, οὐ κολάσει ἀλλὰ μειλιχίοις ἐπέεσσι. P2

WLZT

μετάτροπα: ἀντὶ τοῦ μεταβλήσιμα εἰς τὸ βέλτιον.

R2WLZ

ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἀστυ θεὸν ὃς ἰλάσκονται· οὐκ ἀνάγκη ἀλλὰ φίλτρῳ τοῦ βασιλέως, ὅντος ἡπίου καὶ δικαίου πρὸς τοὺς κρινομένους, μὴ ἀλαζόνος πρὸς τοὺς προσιόντας.

R2WLZN ἀνὰ ἀστυ: γράφεται ἀν' ἀγῶνα, ἀντὶ τοῦ ἀνὰ τὸ ἀθροισμα. λέγεται δὲ τριχῶς, αὐτὸ τὸ χωρίον καὶ ὁ ἐν αὐτῷ ὄχλος καὶ τὸ ξυναμφότερον, ὥσπερ καὶ πόλις. ἐτυμολογεῖται διὰ τὸ μὴ γωνίαν ἔχειν, ἀλλ' εἶναι περιφερῆ. οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἀθροίσματος ἄγυριν λέγουσιν, ὃς Ὅμηρος (Ω 141).

ὦς οἶ γ' ἐν νηῶν ἀγύρει,

ἀντὶ τοῦ ἐν ἀγῶνι. τὸ δὲ θεὸν ως ἰλάσκονται, ως θεὸν αὐτὸν τιμῶσι διὰ τὴν προσήνειαν αὐτοῦ τὴν τιμίαν. R2WLZTX

‘αἰδοῖ μειλιχίη·’ ἡ [δ][]] μειλιχία ἐπίθετόν ἐστι τῆς αὐδῆς. R2WLsvBsv
οἴα τε Μουσάων· τὸ τοιοῦτον εἶδος ἀνθυποφορὰ καλεῖται· ἀνθυποφέρει γὰρ
ἐαυτῷ Ἡσίοδος. ἐκ γάρ τοι Μουσάων τοιούτος βασιλεὺς ἐστίν, ἐπειδὴ τοὺς
βασιλεῖς εἴπε φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν Μουσῶν· φιλοῦνται δ[]]καὶ ὑπὸ τοῦ Διὸς εἴπεν.
οἴδα μ[]]ν γάρ, φησίν, ὅτι ὑπὸ μ[]]ν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Μουσῶν οἱ ἀοιδοὶ καὶ
οἱ κιθαρισταὶ φιλοῦνται, ὑπὸ δ[]]τοῦ Διὸς οἱ βασιλεῖς, ἀλλ’ ἐκείνος, φησίν,
δλβιώτατος βασιλέων, ὄντινα μετὰ τὸν Δία καὶ αἱ Μοῦσαι φιλοῦσιν. P2ΩΛΖΤ
ἄλλως. ἀναλαμβάνει διὰ
τὸν ἀνακόπτοντα λόγον· ἐκ γὰρ Μουσάων οὐχ ὑπάρχει τὸ βασίλειον γένος, ἀλλ'
ἐκ Διός· μόνον δὲ τὸ εὐγλωττον αἱ Μοῦσαι παρέχουσιν. R2WLZ [τὸ δ[]]Μουσάων,
τὸ τοιοῦτον εἶδος ἀνθυποφορὰ καλεῖται· ἀνθυποφέρει γὰρ ἐαυτῷ ὁ Ἡσίοδος. R2W]

Ολβιος, ον τινα Μούσαι φίλονται:

ἐκ γάρ τοι Μουσέων καὶ ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθόνα καὶ
κιθαρισταί, ἐκ δ[]]Διὸς βασιλῆς· ὁ δ' ὅλβιος, ὄντινα Μοῦσαι φίλονται· γλυκερή οἱ ἀπὸ
στόματος· ἔει αὐδῆ. εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέι θυμῷ ἄζηται κραδίην
ἀκαχήμενος, αὐτὰρ ἀοιδὸς Μουσάων θεράπων κλεία προτέρων ἀνθρώπων ὑμνήσει
μάκαράς τε θεοὺς οἱ Ὀλυμπον ἔχουσιν, αψ[]] δ γε δυσφροσυνέων ἐπιλήθεται οὐδέ τι
κηδέων μέμνηται· ταχέως δ[]]παρέτραπε δῶρα θεάων.

ἄνδρες ἀοιδοί: ἐνταῦθα μαθηματικῶς διδάσκει καὶ λέγει ὅτι ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν
ἀστέρων καὶ τῆς ἀγαθῆς συνδρομῆς τοῦ ἡλίου γίνονται οἱ ἄνδρες σοφοὶ καὶ
μουσικοί, ὕσπερ καὶ ἐκ τοῦ Ἐρμοῦ, ἐκ δ[]]τοῦ Διὸς βασιλεῖς. R2WLZ
εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέι θυμῷ: ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν δύναμιν τῆς
μουσικῆς διὰ τὸ εἰπεῖν νεοκηδέι θυμῷ (δυσκατάπαυστον τὸ νέον πάθος),
R2WLZTX

ώς δυνατοῦ ὄντος τοῦ ἀοιδοῦ παραμυθήσασθαι, ὅτι καὶ Ζεὺς ἀπώλεσε Σαρπηδόνα
τὸν παῖδα φάσκοντος καὶ τὰ ἔξης. εἰ γὰρ καὶ πλάσμα ἐστίν, ἀλλ' ως ἀληθ[]]
ἐκλαμβανόμενον οὕτω δὴ καὶ παραμυθήσεται. R2WLZX^B
ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος: ἀναξηραίνει γὰρ ἡ λύπη, ὅθεν καὶ ἄϋπνον τίθησι.
R2WLZX

αὐτὰρ ἀοιδός: ὁ τοιοῦτος βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ ἀοιδοῦ. R2W αὐτὰρ ἀοιδός: ὁ
ποιητής, φησί, δυνατός ἐστι παραμυθήσασθαι τοὺς λυπουμένους, διηγούμενος τοὺς
ἐπὶ καρτερίᾳ θρυλλούμενους παλαιοὺς ἄνδρας, ὅπως πρὸς τὰς λύπας διετέθησαν,
καὶ θαυμάζων αὐτῶν τὴν καρτερίαν καὶ πρὸς τὰς συμφορὰς γενναιότητα. Τ
κλεία: δόξας τοῦ κλέους ἥξιωμένας. R2WLZ
οὐδέ τι κηδέων: τῶν θλίψεων. ὁ γὰρ λόγος δύναται καταστέλλειν τὰς θλίψεις.
ἄλλως. τῶν λόγων καὶ τῶν Μουσῶν ἡ συνθήκη παρέτρεψε τὸν λυπούμενον τῆς
λύπης. LZ
ταχέως δ[]]παρέτραπε: ἀντὶ τοῦ παρέτρεψε τὴν λύπην τὰ δῶρα τῶν θεῶν, ἥγουν ἡ
μουσική. R2WLZB

Χαιρετισμός καὶ επίκληση στις Μούσες

χαίρετε τέκνα Διός, δότε δ' ἴμερόεσσαν ἀοιδήν· κλείετε δ' ἀθανάτων ἱερὸν γένος αἰ[]]ν
ἐόντων, οἱ Γῆς ἐξεγένεντο καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος, Νυκτός τε δνοφερῆς, οὗς θ'
ἀλμυρὸς ἔτρεφε Πόντος. εἴπατε δ' ως τὰ πρῶτα θεοὶ καὶ γαῖα γένοντο καὶ ποταμοὶ καὶ
πόντος ἀπείριτος οἰδματι θυίων ἀστρά τε λαμπετώντα καὶ οὐρανὸς εύρὺς ὑπερθεν· [οἱ τ'
ἐκ τῶν ἐγένεντο, θεοὶ δωτῆρες ἐάων·] ως τ' ἄφενος δάσσαντο καὶ ως τιμὰς διέλοντο, ἥδ[]]
καὶ ως τὰ πρῶτα πολύπτυχον ἔσχον Ὀλυμπον.

ταῦτά μοι ἔσπετε Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἰπαθ', ὅτι πρῶτον
γένετ' αὐτῶν.

εἴπατε δ' ώς τὰ πρῶτα: ἐρωτᾷ τὰς Μούσας πῶς ἀκριβῶς γράψει τὰ τῆς θεογονίας μαθών. R2WLZTXB διὰ τοῦτο τῷ εἴπατε κέχρηται. R2WLZXB καὶ γαῖα γένοντο καὶ ποταμοὶ καὶ πόντος ἀπείριτος: τῇ καταπλήξει ἐπαπορεῖ (?) τὸν ἀκροατήν. R2WLZB

<οἵ τ' ἐκ τῶν ἐγένοντο θεοὶ δωτῆρες ἐάων:> ἀθετεῖται διὰ τὴν ταῦτην τηταῦτην. Nsv ὡς τ' ἄφενος δάσσαντο: ἄφενός ἐστι κυρίως μὲν ὁ ἀπὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ πλοῦτος· νῦν δὲ ἄφενον τὴν γῆν λέγει, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θάλασσαν. καὶ ὅπως, φησί, διεμερίσαντο καὶ ἔσχεν ἔκαστος τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν. R2WLZTX ταῦτα δύο ἔπη ὁ Σέλευκος (frg. 27 Mueller) ἀθετεῖ· οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον (frg. II Waeschke) τὸ ἐξ ἀρχῆς μόνον

'νόθον' λέγουσιν. Λ

ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἰπαθ' ὅτι πρῶτον γένεται αὐτῶν: τρία πρῶτον ἐγένοντο· Χάος, Γῆ, Ἐρως ὁ οὐράνιος, διὸς καὶ θεός· ὁ γὰρ ἐξ Ἀφροδίτης νεώτερος ἐστιν. ἐκ δὲ τοῦ ὑδατοῦ ἐγένοντο τὰ στοιχεῖα· γῆ κατὰ συνίζησιν, ἀὴρ κατὰ ἀνάδοσιν, τὸ λεπτομερές τοῦ ἀέρος γέγονε πῦρ, ἡ δὲ θάλασσα κατὰ ἐκμύζησιν, τὰ δὲ ὕδρη κατὰ ἐξοστρακισμὸν τῆς γῆς. R2WLZTX

H γνῶσις του ποιητή, δηλαδή ὁ τῶν Μουσῶν λόγος

ἢτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένεται· αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖα ἐνύρυστερνος, πάντων ἔδος ἀσφαλές αἰεὶ ἀθανάτων οἱ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὄλυμπου, Τάρταρά τ' ἡρόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης, ἥδ' Ἐρος, διὸς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι, λυσιμελής, πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων δάμναται ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

ἢτοι μὲν πρώτιστα: ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ τῶν Μουσῶν λόγος, ἦγουν ἀλληγορικῶς ἡ γνῶσις τοῦ ποιητοῦ. Τὴν τέχνην καὶ ὁ κόσμος τοῖς αὐτοῖς ὑποπέπτωκε πράγμασι καὶ ἔχει τεχνίτην μὲν τὸν θεόν, ὑπὸ δὲ τῆς τέχνης τόδε πεποίηται. ἐστι δὲ τὰ προϋφεστῶτα τοῦ παντὸς ὕλη καὶ ἀρχὴ καὶ στοιχεῖα. καὶ οἱ μὲν συνώνυμα ἔφασκον εἶναι τὰ προειρημένα καὶ τὸν ἔτερον· οἱ δὲ διαφέρειν λέγοντες τὴν μὲν ἀρχὴν γένει ἐοικέναι φασίν, εἰδος δὲ τὴν ὕλην οὐσιωδῶς λαμβάνουσιν. ἔνιοι δὲ τὴν ὕλην διαφέρειν καὶ τὴν μὲν ἔννοιαν τῆς ὕλης ἀνήκουσαν πρὸς τὸν τεχνίτην, τὴν δὲ τῆς οὐσίας πρὸς τὸ γεγονός· οἷον τῷ ἀνδριαντοποιῷ ὕλη μέν ἐστιν ὁ χαλκός, οὐσία δὲ διατύπωσις τοῦ χαλκοῦ, καθ' ὃ δηλονότι εἰδος ὄρμωμενος ὁ τεχνίτης τὸν ἀνδριάντα ποιεῖ. ὕλη τις ἀποίητος, ἀσχημάτιστος, ἥν ὁ θεός παραλαβὼν ἐπέθηκεν αὐτῇ σχῆμα· οὐκ ἐπ' ἄλλο τι εἰδος τὴν ὕλην παραλαβών ὁ τεχνίτης κατεσκεύασε θεός, ἀλλ' ἀπλαστὸν οὖσαν καὶ ἀδιατύπωτον τυποῖ καὶ δημιουργεῖ, οὐκ ἐξ ἄλλου τὴν ἔννοιαν λαβών, ὥσπερ ὁ ἀνδριαντοποιὸς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰδος ὄρμωμενος πλάττει. καὶ Φερεκύδης δὲ ὁ Σύρος καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος (Vorsokr. 7B 1a Diels-Kranz 6) ἀρχὴν τῶν ὅλων τὸ ὄντωρ φασὶ εἶναι, τὸ δὲ ητὸν τὸ τοῦ Ἡσιόδου ἀναλαβόντες. R2WLZT [χάος παρὰ τὸ χεισθαι. R2W]

Χάος γένεται: Πλάτων (Tim. 50b, 51a) πανδεχὴ φύσιν λέγει. δεῖ γὰρ τόπον ὑποστήσασθαι, διὸς δέχεται τὰ εἰς αὐτὸν γεννώμενα. οἱ δὲ εἰρῆσθαι φασι χάος παρὰ τὸ χεισθαι· οἱ δὲ παρὰ τὸ χαδεῖν, ὃ ἐστι χωρεῖν. R2WLZL «Ἡρη δ' οὐκ ἔχαδε στῆθος χόλον» (Hom. Δ 24, Θ 461). Λήνοιν εἰς τὰ στοιχεῖα διαχώρησις καὶ διάκρισις χάος. οἱ δὲ τὸ ὄντωρ λέγουσιν, ἄλλοι δὲ τὸν ἀέρα, R2WLZL ὡς τό (Theog. v. 700):

καῦμα δὲ θεσπέσιον κάτεχεν χάος·

Λῆτοι τὸν κεχυμένον ἐν τῷ μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ. R2WLZ ἄλλως. χάος λέγει τὸν κεχυμένον ἀέρα· καὶ γὰρ Ζηνόδοτος <οὗτωσ> φησίν. Βακχυλίδης ('5, 26–27 Snell-Maehl.) δὲ χάος τὸν ἀέρα ὠνόμαζε, λέγων περὶ τοῦ ἀετοῦ·

νωμάται δ' ἐν ἀτρυγέτῳ χάει

L

Χάος γένεται· χάος [δὲ] παρὰ τὸ χεισθαι· ἐστι δὲ ὁ μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ κενὸς τόπος· ἐκ τοῦ ἀφανοῦς γὰρ γέγονε. T

Γαῖ εὐρύστερνος· τὴν γῆν οὐκ ἐκ τοῦ χάους λέγει· οὐ γὰρ εἴπεν ἐκ τοῦ χάους γῆ,
ἀλλ’ αὐτὰρ ἔπειτα γαῖα. Ζήνων δὲ Στωζκὸς (Στοιχ. φετ. I φργ. 105 α. Αρνιμ)
τοῦ ὑγροῦ τὴν ὑποστάθμην γῆν γεγενῆσθαι φησι. P2ΩΛΖΤ
εὐρύστερνος· ἐπειδὴ ως θεὰν αὐτὴν ἀναπλάττει, εὐρύστερνον εἴπε. P2ΩΛ διὰ
τοῦτο [καὶ] Πλάτων ἐστίαν τοῦ κόσμου τὴν γῆν φησι ἐν τῷ Φαίδωνι (108 ε σθθ. ντ
αιδ.). P2ΩΤ δοθεν ἐπαγόμενος (Χονα. 178β) ἀθετεῖ τοὺς στίχους. P2ΩΛΖΤ [ιστέον
δὲ] τὴν ἔννοιαν λέγει τῆς ὄλης ἀνήκουσαν πρὸς τὸν
τεχνίτην, τὴν δὲ τῆς οὐσίας πρὸς τὸ γεγονός. ως γὰρ ἐπὶ εἶδος
ὄρμώμενος ὁ τεχνίτης τὸν ἀνδριάντα ποιεῖ, οὗτος καὶ ὁ κόσμος ὄλη
τις ἄποιος, ἀσχημάτιστος, ἦν ὁ θεὸς ἔλαβεν ὥσπερ ὁ ἀνδριαντο-
ποιός. P2ΩΛΖ] ‘εὐρύστερνος·’ Μνασέας ὁ Παταρεὺς (ΦΗΓ
III 157, 46) ἐν τῇ τῶν Δελφικῶν χρησμῶν συναγωγῇ εὐρυστέρνας
ἰερόν φησιν ἀναστῆσαι. Λ εὐρύστερνος· πλατεῖα, πλατύπεδος. Λ
πάντων ἔδος ἀσφαλῆς αἱεὶ ἀθανάτων· [ό Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι (108 ε σθθ. ντ
αιδ.) τὴν γῆν φησι εἶναι πάντων ἔδος καὶ ἔδρασμα.] ἀθανάτων [δὲ] εἴπεν,
ἴνα δείξῃ ὅτι, τῶν ἀρχαίων εύσεβῶν ὄντων, συνανεστρέφοντο αὐτοῖς
οἱ θεοί. P2ΩΛΖ
Τάρταρά τ’ ἡερόεντα: τὰ διήκοντα μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς. λέγει δὲ τὸν ἀέρα
τὸν τὴν γῆν περιέχοντα καὶ τὸ περὶ αὐτήν. εἶναι δὲ τοῦτο εἰκός ἐξ ἐλάσσονος
ὑγροῦ εἰς πλείονα ὅγκον διαχεόμενον καὶ ἀτμιζόμενον. τετάρακται δὲ μέχρις ἀν
λάβη τὸν ἥλιον· τότε γὰρ τῷ ἥλιῳ συμπαρεκτείνεται, ὥσπερ τῷ
πυρακτωθέντι σιδήρῳ τὸ πῦρ. Τάρταρα δὲ εἴπεν ἀπὸ τοῦ ταράττεσθαι· ἡερόεντα
δέ, σκοτεινά. ἄλλως. Τάρταρα τὸν ἀέρα [ἀπὸ τοῦ ταράττεσθαι], ἐπειδὴ, ως φασιν,
ἔως ὅδε εἴπε τὰ τέσσαρα στοιχεῖα· ἐν <τοῖσ> πρώτοις γὰρ Τάρταρα, τὰ ὑπόγαια
μέρη, λέγει, τὰ · ιγηλά, ἀπὸ τοῦ τρόμον ἐμποιεῖν. R2WLZ
Τάρταρά τ’ ἡερόεντα: τὰ διήκοντα μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς. λέγει δὲ τὸν ἀέρα
τὸν τὴν γῆν περιέχοντα, ἀπὸ τοῦ ταράττεσθαι. ἐξ ἐλάττονος γὰρ ὑγροῦ εἰς πλείονα
ὅγκον διαχεόμενος, τῇ τοῦ ἥλιου θέρμῃ ἐξατμιζόμενος ταράττεται, ὥσπερ καὶ ἐν
τῷ πυρακτωθέντι σιδήρῳ γίνεται. Τ
ἡδὲ Ἔρος: Αἰολικὸν Ἔρος. ἔνιοι δὲ τὸ πῦρ· τὸ πυρῶδες γὰρ τῆς ἐπιθυμίας. ἢ
οὗτοις. ἐπειδὴ λυμαίνεται τῷ ζωογονικῷ τὸ πῦρ, διὰ τοῦτο Ἐρωτα αὐτὸν ἀνέπλασε.
προσφόρως δέ· ἢ ὅτι μετὰ λαμπάδων γράφεται, ἢ ὅτι ἐκ θερμότητος γίνεται.
ἄλλως. τὰ τρία στοιχεῖα εἰπὼν τέταρτον λέγει τὸ πῦρ, ὅπερ
δαιμονίως Ἐρωτά φησι· συναρμόζειν γὰρ καὶ συνάγειν καὶ ἐνοῦν
πέφυκεν. ἔστι δὲ τὸ λεῖπον εἰς τὸ ἔτερον πᾶν, ὅπερ ἀρμονίας εἶδος
ἢ Ἐρωτος. καὶ οἱ πλάσται γὰρ ἄνευ πυρὸς οὐ γράφουσιν Ἐρωτας.
P2ΩΛΖ
λυσιμελήσ· ὁ λύων τὰς φροντίδας· οὐ γὰρ ἐνταῦθα τὴν μίξιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν
λέγει, τὴν λύουσαν τὰ μέλη, ἀλλὰ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν σύγκρασιν τῶν στοιχείων.
τὸ γὰρ διάστημα τοῦ ἀέρος, εὔκρατον ὄν, λύει τὰς φροντίδας. Ἐρωτα δὲ λέγει τὸ
πῦρ, ὅπερ ηὐκράτωσε τὰ πάντα· ὥσπερ γὰρ ὁ Ἐρως ἐνοῖ τὰ
διεστῶτα, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος ηὐκράτωσε τὰ πάντα. Ὅμηρος δὲ τοῦτο Ἡφαιστον
καλεῖ (B 426, I 468, P 88, ω 71, ετχ.). P2ΩΛΖ
ἐκ Χάεος· ὄρθως πάνυ. ὁ γὰρ ἀήρ πρὸ ἥλιου ἀνατολῆς
καὶ ἀστρων σκοτεινός. Ἐρεβος δὲ τὸ σκότος. ἔπειται γὰρ τῇ νυκτὶ^{τὸ σκοτεινόν,} ως μηδέποτε διαφωτιζόντων τὸ σκότος ἀστρων
γεγονότων. P2ΩΛΖ ἄλλως. τινας τὸ ὄνδωρ χάος εἶναι. ἐκ τοῦ
οὐρανίου ὄνδατος ἀναδίδοται ὥσπερ ἀήρ σκοτεινός. ἢ ἔν ἐστιν ἐξ
ἀμφοτέρων δηλούμενον ἡ νύξ. διαιρεῖ δὲ αὐτὴν εἰς δύο σώματα.
P2ΩΛΖΤ

Εργα καὶ Ημέραι καὶ Scholia Vetera

H καταγωγή των Μουσών από την Πιερία

Μοῦσαι Πιερίηθεν ἀοιδῆσι κλείουσαι, δεῦτε Δί' ἐννέπετε, σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι.

Προλεγόμενον f

Οὐκ ἐξ Ἐλικῶνος δῆτὰς Μούσας, ἀλλ' ἐκ τῆς Πιερίας καλεῖ, ἵνα μὴ πάντως τὰ οἰκεῖα σεμνύνων φανῇ, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἄλλοις ὅντα ἀγαθὰ τῶν οἰκείων προτιμώμενος. Εἰ γὰρ ἐν τῷ Ἐλικῶνι χορεύειν λέγονται, ἀλλ' οὖν ἐν τῇ Πιερίᾳ ταύτας φασὶ γεγενῆσθαι. Μούσας δῶρον μάσθαι λέγουσιν ἀπὸ τοῦ μῶσθαι· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ζητεῖσθαι, ἐπειδὴ καὶ παιδείας εἰσὶ παρεκτικαί· [αὗτη δῆζητεῖν ηὔξήθη τοῖς ἀνθρώποισ]. διὰ τοῦτο γὰρ Μούσας αὐτὰς ὀνόμασαν οἱ πρῶτοι τὰ ὀνόματα θέντες.

Προλεγόμενον , 1

<*> Μοῦσαι Πιερίηθεν: Ὡς Μοῦσαι, αἱ ἐκ τῆς Πιερίας ὄρμώμεναι καὶ ταῖς ὑμετέραις ὡδαῖς καὶ φωναῖς τὰ πάντα δοξάζουσαι <δι>'> ἡμᾶς τοὺς ποιητάς, καὶ τὸν ὑμέτερον πατέρα ύμνουσαι, δεῦτε τὸν Δία προσείπατε καὶ ἐν ἡμῖν τὸν ὑμέτερον πατέρα.

<Μοῦσαι Πιερίηθεν:> Ὡς Μοῦσαι, αἱ ἀπὸ τῆς Πιερίας τὴν γένεσιν ἔχουσαι, ἐν δῆτῷ Ἐλικῶνι χορεύουσαι, ταῖς ὡδαῖς ὑμῶν δοξάζουσαι καὶ ὑμνοῦσαι τὸν ἴδιον ὑμῶν πατέρα Δία ὡς προνοητὴν τοῦ παρόντος.

<Μοῦσαι:> γνώσεις.

<ἀοιδῆσι:> χρώμεναι.

Προλεγόμενον, 2

<*> <Δί':> πατέρα δῆτῶν Μουσῶν τὸν Δία εἰρήκασι καὶ μητέρα τὴν Μνημοσύνην, διότι νοητικὸν εἶναι δεῖ καὶ μνημονευτικὸν τὸν παιδευθησόμενον· ὃν τὸ μὲν νοητικὸν δίδωσιν ὁ Ζεύς, τὸ δῆμνημονευτικὸν ἡ Μνημοσύνη. σφέτερον: καταπεφρόνηκε τῶν ἀντωνυμιῶν· δεῦτερον γὰρ πρόσωπόν ἔστιν· ἔδει δῆείπειν ὑμέτερον, ἀλλ' ἀντὶ δευτέρου τρίτῳ ἐχρήσατο.

Ομηρικός Ύμνος Εἰς Μούσας καὶ Ἀπόλλωνα

Μουσάων ἄρχωμαι Ἀπόλλωνός τε Διός τε· ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθονὶ καὶ κιθαρισταί, ἐκ δῆΔιὸς βασιλῆες· ὁ δ' ὄλβιος ὅν τινα Μοῦσαι φίλωνται· γλυκερή οἱ ἀπὸ στόματος· ἔει αὐδή. Χαίρετε τέκνα Διὸς καὶ ἐμὴν τιμήσατε· ἀοιδήν· αὐτὰρ ἐγὼν ὑμέων τε καὶ ἄλλης μνήσομεν· ἀοιδῆς.

Ορφικοί Ύμνοι

Πάσης παιδείης αρετήν γενώσαι

Μουσῶν, θυμίαμα λίβανον.

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ἐριγδούποιο θύγατρες, Μοῦσαι Πιερίδες, μεγαλώνυμοι, ἀγλαόφημοι, θνητοῖς, οἷς κε παρῆτε, ποθεινόταται, πολύμορφοι, πάσης παιδείης ἀρετὴν γεννῶσαι ὅμεμπτον, θρέπτειραι ψυχῆς, διανοίας ὄρθιοδότειραι, καὶ νόου εὐδυνάτοιο καθηγήτειραι ἄνασσαι, αἱ τελετὰς θνητοῖς ἀνεδείξατε μυστιπλεύτους, Κλειώ τ' Εὐτέρηπη τε Θάλειά τε Μελπομένη τε Τερψιχόρη τ' Ἐρατώ τε Πολύμνιά τ' Οὐρανίη τε Καλλιόπη τὸν μητρὶ καὶ εὐδυνάτῃ θεαῖ· Ἀγνῆ.

ἀλλὰ μόλοιτε, θεαί, μύσταις, πολυποίκιλοι, ἀγναί, εὐκλειαν ζῆλόν τ' ἐρατὸν πολύμνον ἄγουσαι.

Μνημοσύνη

Μνημοσύνησ, θυμίαμα λίβανον

Μνημοσύνην καλέω, Ζηνὸς σύλλεκτρον, ἄνασσαν, ἡ Μούσας τέκνωσ' ιεράς, ὁσίας, λιγυφώνους, ἐκτὸς ἐοῦσα κακῆς λήθης βλαψίφρονος αἰεί, πάντα νόον συνέχουσα βροτῶν ψυχαῖσι σύνοικον, εὐδύνατον κρατερὸν θνητῶν αὔξουσα λογισμόν, ἡδυτάτη, φιλάγρυπνος ὑπομνήσκουσά τε πάντα, ὃν ἀν ἔκαστος ἀεὶ στέρνοις γνώμην κατάθηται, οὕτι

παρεκβαίνουσ', ἐπεγείρουσα φρένα πᾶσιν. ἀλλά, μάκαιρα θεά, μύσταις μνήμην ἐπέγειρε εὐιέρου τελετῆς, λήθην δ' ἀπὸ τῶν<δ'> ἀπόπεμπε.

Πίνδαρος

Νεμεα 7, 12

εἰ δὲ τύχῃ τις ἔρδων, μελίφρον' αἰτίαν · οαῖσι Μοισᾶν ἐνέβαλε· ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαί σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι· ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἵσαμεν ἐνὶ σὺν τρόπῳ, εἰ Μναμοσύνας ἔκατι λιπαράμπυκος εῦρηται ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς.

Παιάν 7, απ. 52, 15 κεξ.

ἐ]πεύχο[μαι] δ' Οὐρανοῦ τ' εὐπέπλῳ θυγατρὶ Μναμ[ο]σύ[ν]ᾳ κόραισί τ' εὐ- μαχανίαν διδόμεν. τ]υφλα[ἱ] γὰ[ρ] ἀνδρῶν φρένες, ὅ]στις ἄνευθ' Ἐλικωνιάδων βαθεῖαν ε..[..].ων ἐρευνᾷ σοφίας ὁδόν. ἐμοὶ δὲ τοῦτο[ν δ]ιέδω- κ.ν] ἀθάνατ[ο]ν πόνον

Scholia in Isthmionicarum Scholia vetera στην Ωδή 2, 9

ἡ γὰρ Μοῦσα τὸ παλαιὸν οὕπω φιλοκερδὴς ἦν, οὐδὲ μισθοῦ συντάττουσα τὰ ποιήματα, οὐδὲ πρὸς τῆς Τερψιχόρης ἐπιπράσκοντο αἱ γλυκεῖαι καὶ εὐφθογγοὶ ἀποκαλυψάμεναι τὴν παρρησίαν ὡδαί. ἥτοι πρόσωπον κεκοσμημέναι καὶ λαμπρυνθεῖσαι, ὅτι τὰ ὄντα ὡς τῶν πωλούντων τὰ πρόσωπα ἐκοσμοῦντο, ἵνα

Scholia vetera στην Ωδή N7 44

ἐκείνων δὲ ή τιμὴ καὶ ἡ δόξα αὖξεται, ὃν ἀν ἡ Μοῦσα αὐξήσῃ τὸν ἐγκωμιαστικὸν λόγον. βούλεται δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἀθάνατος ἡ μνήμη τῶν ἐγκωμιαζομένων.

Scholia vetera στην Ωδή N5 46

BD αἱ δὲ πρώτιστον μὲν ὕμνησαν: αἱ Μοῦσαι, φησί, πρῶτον μὲν ὕμνησαν τὸν Δία, μετὰ δὲ τὸν Δία ὕμνησαν δευτέραν τὴν Θέτιν, ἔπειτα τρίτον τὸν Πηλέα, καὶ διηγήσαντο ὅπως αὐτὸν ἡ ἀβρὰ Κρηθῆ[ς] ἡ τοῦ Ἰππολύτου θυγάτηρ ἀνελεῖν ἐβούλήθη· ἐκ δὲ τούτου τὸ σεμνὸν αὐτοῦ ἐγκωμιάζουσαι ἥδον.

Σαπφώ

Απόσπασμα 150

οὐ γὰρ θέμις ἐν μοισοπόλων οἰκίαι θρῆνον ἔμμεν· οὐ κ' ἄμμι τάδε πρέποι

Σόλων

Σόλων, απόσπ. 13

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς Ὀλυμπίου ἀγλαὰ τέκνα, Μοῦσαι Πιερίδες, κλῦτέ μοι εὔχομένωι· ὅλβον μοι πρὸς θεῶν μακάρων δότε, καὶ πρὸς ἀπάντων ἀνθρώπων αἰεὶ δόξαν ἔχειν ἀγαθήν· εἶναι δὲ γλυκὺν ὕδε φίλοις, ἐχθροῖσι δὲ πικρόν, τοῖσι μὲν αἰδοῖον, τοῖσι δὲ δεινὸν ἴδειν. χρήματα δ' ἴμείρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι οὐκ ἐθέλω· πάντως ὕστερον ἥλθε δίκη. πλοῦτον δ' ὃν μὲν δῶσι θεοί, παραγίγνεται ἀνδρὶ ἔμπεδος ἐκ νεάτου πυθμένος ἐς κορυφήν·